

Lech Maligranda (Luleå)

EUSTACHY ŻYLIŃSKI (1889–1954)

Eustachy Żyliński był polskim matematykiem pracującym w teorii liczb, algebrze, logice i podstawach matematyki. Napisał ponad 20 prac naukowych i 6 podręczników. W latach 1919–1939 pracował na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i był członkiem tzw. Lwowskiej Szkoły Matematycznej, a po wojnie, w latach 1946–1951, pracował na Politechnice Śląskiej w Gliwicach.

1. Życie, praca i rodzina Eustachego Żylińskiego

Eustachy Karol Żyliński¹ urodził się 1 października (19 września według kalendarza juliańskiego) 1889 roku w miejscowości Kuna (pow. Gajsyn, woj. Winnica). Ochrzczony został 24 września 1889 roku w kościele rzymsko-katolickim w Kunie, a chrzestnymi byli Edward Jaroszyński i Wilhelmina Żylińska.

Rodzice Eustachego, których był jedynym dzieckiem, to Janusz Mikołaj Żyliński (?–1903)² i Kazimiera ze Żmudzińskich (1863–1940 lub 1941). Ojciec, szlachcic bez majątku, był oficjalistą dworskim.

7 czerwca 1907 roku Eustachy ukończył ośmioklasowe Pierwsze Gimnazjum Kijowskie maturą z nagrodą w postaci złotego medalu. W latach 1907–1911 studiował przez osiem semestrów na Cesarskim Uniwersytecie Świętego Włodzimierza w Kijowie na Wydziale Fizyczno-Matematycznym. Uzyskał tutaj dyplom pierwszego stopnia nauk fizyczno-matematycznych.

¹ Nazwisko Żyliński bywa w różnych źródłach, jako skutek różnej transliteracji, pisane następująco: Zhilinsky, Zilinski, Zilinskij, Zylinsky, Żilinski, Żilinskij oraz Żilinskij.

² Czasami imię ojca pisano jako Janusz, a czasami Jan.

W 1911 roku otrzymał srebrny medal Wydziału Fizyczno-Matematycznego za pracę *Najnowsze prądy w teorii ideałów* (nagroda przyznana formalnie 25 stycznia 1912 roku).

Zbysław Żyliński

Zdjęcie Żylińskiego z jego własnoręcznym podpisem

W latach 1912–1915 pracował na Uniwersytecie Św. Włodzimierza w Kijowie i 20 kwietnia 1912 roku otrzymał stypendium w wysokości 1200 rubli rocznie, aby wyjechać na 3 lata i 10 miesięcy (21 II 1912 – 1 I 1916) za granicę w celach naukowych, a dokładniej dla przygotowania się do stanu profesorskiego w zakresie matematyki. W latach 1912–1913 przebywał najpierw na Uniwersytecie w Getyndze u E. Landaua (mieszkał wówczas przy Hainholzweg 14), a później na Uniwersytetach w Marburgu (u K. Hensela) i Cambridge (u G. H. Hardy'ego). Pogłębienie i uzupełnienie wykształcenia pozwoliło Żylińskiemu zdobyć stopnia magistra,³ co nastąpiło w 1914 roku na Uniwersytecie Świętego Włodzimierza w Kijowie po pomyślnym zdaniu egzaminów z algebry i teorii liczb oraz przedstawieniu pracy *O ciele liczb p-adycznych* [4]. Był on też uczestnikiem seminarium Grave'go⁴ w Kijowie i dlatego uważany jest za jego ucznia. Przypuszczalnie Grave był też promotorem wspomnianej wyżej pracy (por. [I38], s. 483 i [J68], s. 549). Grave pisał we wspomnieniach, że Żyliński pomagał mu w opracowaniu pierwszego wydania książki *Wykład z teorii liczb* (1909).

³ Rozprawa *magisterska* w tamtym czasie odpowiadała współczesnej rozprawie doktorskiej, a doktorska – współczesnej habilitacyjnej. Tak też się miały ówczesne stopnie naukowe *magistra* i *doktora* do współczesnych doktora i doktora habilitowanego. Więcej wyjaśnień można znaleźć w dodatku A, na końcu pracy.

⁴ Dmitrij Aleksandrowich Grave (1863–1939) edukację otrzymał na Uniwersytecie w St. Petersburgu. W 1902 roku został profesorem na Uniwersytecie w Kijowie. Jest twórcą Kijowskiej Szkoły Algebry, a z jego seminarium z algebry i teorii liczb wywodzi się wielu znanych uczniów: N. G. Chebotarev, B. N. Delone, M. F. Krawczuk, A. I. Ostrowski, O. Yu. Schmidt i E. J. Żyliński.

ДИПЛОМЪ.

Исключитель сего, **ЖИЛИНСКІЙ** Евстафій-Карлъ Ивановичъ, сынъ потомственнаго дворянина, вѣроисповѣданія римско-католическаго, выдержалъ на Физико-математическомъ Факультетѣ ИМПЕРАТОРСКАГО Университета Св. Владимира, по отдѣлу **математическихъ наукъ**, полукурсовыя испытанія, получивъ слѣдующія отмѣтки: по введенію въ высшій анализъ—*весьма удовлетворительно*; по аналитической геометріи—*весьма удовлетворительно*; по дифференціальному исчисленію—*весьма удовлетворительно*, по алгебраическому анализу—*весьма удовлетворительно*, по теоріи чиселъ—*весьма удовлетворительно*, по интегральному исчисленію—*весьма удовлетворительно*, по разностному исчисленію—*весьма удовлетворительно*, по теоріи вѣроятностей—*весьма удовлетворительно*, по кинематикѣ точки и твердаго тѣла—*весьма удовлетворительно*, по динамикѣ точки—*весьма удовлетворительно*; по описательной астрономіи—*весьма удовлетворительно*, по основному курсу физики—*весьма удовлетворительно*, по метеорологіи—*весьма удовлетворительно* и по химіи—*удовлетворительно*. По зачетѣ опредѣленнаго уставомъ числа полугодовъ на томъ же факультетѣ названнаго Университета, г. **ЖИЛИНСКІЙ**, представивъ *весьма удовлетворительное* сочиненіе, подвергся окончательному испытанію въ Физико-математической Испытательной Комиссіи при Университетѣ Св. Владимира въ маѣ 1911 года, при чемъ оказавъ слѣдующіе успѣхи: по интегрированію уравненій съ дополнительными главами интегральнаго исчисленія—*весьма удовлетворительныя*, по вариационному исчисленію—*весьма удовлетворительныя*, по динамикѣ системы съ гидродинамикою—*весьма удовлетворительныя*, по астрономіи сферической—*весьма удовлетворительныя*, по дополнительному курсу физики—*весьма удовлетворительныя*, по первому дополнительному предмету—*весьма удовлетворительныя* и по второму дополнительному предмету—*весьма удовлетворительныя*.

Посему, на основаніи ст. 81 общаго устава ИМПЕРАТОРСКИХЪ Россійскихъ Университетовъ 23-го августа 1884 года, г. **ЖИЛИНСКІЙ**, опредѣленіемъ Физико-Математической Испытательной Комиссіи при Университетѣ Св. Владимира 28-го мая 1911 года, удостоенъ диплома **первой** степени со всѣми правами и преимуществами, поименованными въ ст. 92 устава и въ V п. ВѢСОЧАЙШЕ утвержденаго въ 23-й день августа 1884 года мѣншія Государственнаго Совѣта. Въ удостовѣреніе сего и даю сей дипломъ г. **ЖИЛИНСКОМУ**, за надлежащею подписью и съ приложеніемъ печати Канцеляріи Попечителя Кіевскаго Учебнаго Округа. Городъ Кіевъ, *Сентября 13* дня 1911 года.

Попечитель Кіевскаго Учебнаго Округа

Тайный Советникъ *М. Дининъ*

Председатель Физико-Математической

Испытательной Комиссіи Отатскій Советникъ *Проф. Г. Колесникъ*

Dyplom Żylińskiego z 1911 roku

Przez rok i dziesięć miesięcy tzn. w okresie 16 IV 1916 – 16 XI 1917 był junkrem i oficerem armii rosyjskiej, gdzie w okresie kwiecień–sierpień 1916 r. ukończył kurs inżynierski I stopnia w Aleksiejewskiej Szkole Inżynierii w Kijowie. 25 września 1916 roku przybył do Oficerskiej Szkoły Elektrotechnicznej w Petersburgu, gdzie zdał kolejno egzaminy z budowy silników spalinowych (6 X 1916) i elektrotechniki (22 XI 1916). 6 lutego 1917 r. ukończył przyspieszony kurs z radiotelegrafii i 7 lutego 1917 r. został mianowany podporucznikiem (ze starszeństwem) od 1 lutego 1917 roku. 15 lutego 1917 r. został kierownikiem Radiotelegrafu Frontu Południowo-Zachodniego, a 8 marca 1917 r. pełnomocnikiem naczelnika 18 korpusu, by następnie dowodzić klasą oficerską.

Zdjęcia młodego Żylińskiego

Był wykładowcą przedmiotów elektrotechnicznych przy sztabie 103 frontu w Kamieńcu Podolskim i Berdyczowie. W listopadzie 1917 roku zgłosił się do dyspozycji dowódcy 1-go Korpusu Polskiego.

Przez 14 miesięcy tzn. w okresie 1 XII 1917 – 1 II 1919 pracował na stanowisku docenta matematyki w Polskim Kolegium Uniwersyteckim w Kijowie, gdzie wykładał w semestrze letnim 1917/18: *geometrię analityczną* (2 godz. tygodniowo) oraz *teorię mnogości* (2 godz. tygodniowo), a w semestrze zimowym 1918/19: *algebrę wyższą* (2 godz. tygodniowo) i *geometrię analityczną z ćwiczeniami* (5 godz. tygodniowo). W tym okresie pracował też w Kijowie na Ukraińskim Uniwersytecie Państwowym oraz w Wyższym Prywatnym Instytucie Technicznym. Jak pisze Urbanskij ([Ur02], s. 99): *prywatnemu docentowi O. Żylińskiemu powierzono prowadzenie ćwiczeń z algebry wyższej i wykładu „Wstęp do analizy”*.

Różiewicz i Zasztowt w ([RZ91], s. 107) odnotowują:

Do Kolegium zgłaszały się także osoby pragnące się habilitować na podstawie dotychczasowego dorobku i uzyskać prawo wykładania w Kolegium. Pięciu kandydatów zostało odrzuconych głównie z powodu braku przedstawionych prac naukowych. [...]. Habilitowali się w Kolegium T. Klimowicz (botanika) i E. Żyliński (matematyka).

11 lutego 1919 roku przyjechał do Warszawy i pełnił służbę do września 1919 r. jako oficer Wojska Polskiego. Od 21 lipca 1919 r. pracował w Szkole Oficerskiej Wojsk Łączności jako nauczyciel (por. [W98], s. 112). Był wykładowcą przedmiotów elektrotechnicznych.

Żyliński w mundurze

W 1919 roku odrzucił propozycję objęcia Katedry Matematyki na Ukraińskim Uniwersytecie Państwowym w Kamieńcu Podolskim (miało to być uniwersytet ukraiński, organizowany przez rząd atamana Siemiona Petlury), ale przyjął z dniem 1 października 1919 roku nominację na profesora nadzwyczajnego w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, uzyskawszy uprzednio we wrześniu zwolnienie z wojska. Żyliński przejął Katedrę Matematyki przy Wydziale Filozoficznym po zmarłym Józefie Puzynie. Był kierownikiem Oddziału A Zakładu Matematycznego UJK. Jako pierwszy prowadził wykłady i seminaria z algebry. Dużą frekwencją cieszyły się jego seminaria z teorii grup.

Zachował się wniosek⁵ profesorów lwowskich: Ernsta, Negrusza, Twardow-

⁵ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 2/14/0/6981, Akta osobowe – Eustachy Żyliński

skiego i Zakrzewskiego⁶ z 10 lipca 1919 roku do Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie mianowania Żylińskiego profesorem nadzwyczajnym matematyki na Uniwersytecie Lwowskim:

Wskutek śmierci Prof. Józefa Puzyny i wskutek przeniesienia się Prof. Wacława Sierpińskiego do Warszawy zostały opróżnione obie Katedry matematyki na Uniwersytecie lwowskim. Celem ich obsadzenia, które ze względu na prawidłowy tok nauczania jest nieodzowne i nie cierpiące zwłoki, wybrana została na posiedzeniu Grona Profesorów Wydziału filozoficznego z dnia 2. maja 1919 komisja matematyczna, składająca się z profesorów: Ernsta, Negrusza, Twardowskiego i Ignacego Zakrzewskiego. Komisja ta, zasięgnąwszy zdania naszych najwybitniejszych matematyków i po skrupulatnym rozważeniu wszystkich *pro i contra* przysłała do przekonania, że najodpowiedniejszym kandydatem na Katedrę matematyki jest p. Żyliński, obecnie oficer wojska polskiego, wykładający w szkole radiologicznej w Warszawie.

P. Eustachy Karol Żyliński, urodzony dnia 1. października 1889 w Kunie (Braclawszczyzna) ukończył w roku 1907 I gimnazjum w Kijowie ze złotym medalem, zapisał się następnie na Uniwersytet w Kijowie i ukończył w roku 1911 Wydział fizyko-matematyczny tegoż Uniwersytetu z dyplomem pierwszego stopnia i medalem za rozprawę z pozostawieniem przy Uniwersytecie celem przygotowania się na profesora matematyki.

Na wiosnę roku 1912 wysłany został na koszt Uniwersytetu celem uzupełnienia studjów za granicę. Studja zagraniczne odbywał od roku 1914 najpierw w Getyndze, później w Cambridge i Marburgu. Pracował głównie w algebrze i teorii liczb i po powrocie do Kijowa złożył z tych działów egzamin magisterski.

W tym czasie powołany do wojska ukończył wojskowo-inżynierską szkołę w Kijowie i elektrotechnikę oficerską w Petersburgu ze stopniem wojskowego radjotechnika, poczem aż do końca wojny kierował oficerską klasą radjotelegrafu przy sztabie południowo-zachodniego frontu rosyjskiego.

W początku roku 1918 rozpoczął wykłady jako docent Polskiego Kolegium Uniwersyteckiego oraz Nowego Uniwersytetu Państwowego w Kijowie i wykładał tamże do roku 1919; równocześnie wykładał wyższą matematykę w Wyższym Instytucie Technicznym w Kijowie na dwu wydziałach. W styczniu 1919 nie przyjął proponowanej mu przez ministerstwo ukraińskie katedry matematyki w Uniwersytecie Państwowym w Kamieńcu Podolskim.

Już wcześniej, bo jeszcze podczas studjów uniwersyteckich p. Żyliński swemi zdolnościami zwrócił na siebie uwagę profesora matematyki w Uniwersytecie kijowskim Grave'ego. W tych czasach wykrył p. Żyliński ważny teorem w wysokich regionach modnej teorii liczb. Teorem ten zakomunikował Prof. Hilbert Towarzystwu matematycznemu w Getyndze, a następnie notatka

⁶ Marcin Ernst (1869–1930), profesor astronomii; Roman Stanisław Negrusz (1874–1926), chemik, profesor fizyki eksperymentalnej; Kazimierz Twardowski (1866–1938), profesor filozofii, twórca lwowsko-warszawskiej szkoły filozofii, Ignacy Zakrzewski (1860–1932), profesor fizyki.

o teorii Żylińskiego wydrukowana została na żądanie Prof. Hilberta – bez czekania na swą turę – w *Mathematische Annalen* p.t. *Zur Theorie der ausserwesentlichen Diskriminanteiler algebraischer Körper* Bd 73. 1913. Prof. Landau zajmował się teoremem Żylińskiego w swoim wykładzie teorii liczb algebraicznych w lecie 1912 roku.

Kończąc studia Uniwersyteckie przedłożył wydziałowi filozoficznemu Uniwersytetu kijowskiego pracę p.t.: *Nowe prądy w teorii ideałów*, Kijów 1912. Praca ta, wydrukowana po rosyjsku, nagrodzona została medalem przez Wydział filozoficzny w Kijowie.

W roku 1913 ogłosił Żyliński drukiem po rosyjsku pracę p.t. *O obszarze racjonalnych p-adycznych liczb*. Praca ta drukowana była w Protokółach fizyko-matematycznego Towarzystwa przy Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie.

Wybuch wojny światowej zastał Żylińskiego 25-cioletnim młodzieńcem. Mimo służby wojskowej z zapałem dalej pracuje on w obranym kierunku a rezultatem jego usiłowań w tych trudnych warunkach są dwie prace p.t.: *Mnogościowe ujęcie zasad logiki i matematyki* i *Problemat teorii ideałów*. Obie te obszerniejsze prace są przygotowane do druku, jednak z powodu wielkich trudności obecnych wydawniczych i komunikacyjnych dotychczas nie zostały wydrukowane. W pracach tych zajmuje się Żyliński modernizacją podstaw matematycznych logiki, zbliżających ją do pojęć teorii mnogości.

Wszystkie dotychczasowe prace p. Żylińskiego dowodzą zarówno wybitnych zdolności, jak i wielkiego rozmiłowania się w przedmiocie, który obrał sobie jako specjalność. Gdy obok tego p. Żyliński mimo młodego wieku, posiada również doświadczenie dydaktyczne, przeto Grono Profesorów wydziału filozoficznego w przekonaniu, że p. Żyliński po powołaniu go na katedrę matematyki jak najlepiej odpowie wszelkim wymaganiom i obowiązkom, na podstawie swej uchwały, powziętej jednomyślnie na posiedzeniu z dnia 10. lipca 1919 uprasza Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wyjednanie we właściwym miejscu mianowania p. Eustachego Karola Żylińskiego z dniem 1. października nadzwyczajnym profesorem matematyki w Uniwersytecie lwowskim z normalnymi poborami z obowiązkiem 5-cio godzinnego wykładu i prowadzenia Seminarjum matematycznego za normalną renumerację.

Zarazem prosi Grono Profesorów o wyjednanie zwolnienia p. Żylińskiego ze służby wojskowej i o przyznanie mu kosztów przeniesienia się z Warszawy do Lwowa.

5 sierpnia 1919 roku Ministerstwo WRiOP kieruje pismo⁷, z adnotacją bardzo pilne, do Ministerstwa Spraw Wojskowych pisząc:

Eustachy Karol (dw. im.) Żyliński, urodzony w r. 1889 w Kunie (Bračławszczyzna) i odbywający obecnie jako podporucznik służbę wojskową w baonie radio-telegraficznym w Warszawie, na Wniosek Wydziału filozoficznego

⁷ Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie

Uniwersytetu lwowskiego z dn. 10 lipca 1919 r. L. 563 ma być zamianowany z dniem 1 października 1919 r. profesorem nadzwyczajnym matematyki w Uniwersytecie lwowskim. Uniwersytet ten posiada dwie katedry matematyki i obiedwie są obecnie opróżnione. Zachodzi więc pilna potrzeba obsadzenia przynajmniej jednej katedry tak, aby słuchacze Uniwersytetu w obecnych i tak trudnych warunkach nie doznawali przerwy w rozpoczętych studjach.

Ministerstwo W.R. i O.P. uprasza więc o zwolnienie Eustachego Karola (dw. im.) Żylińskiego z czynnej służby wojskowej i to jeszcze przed 1 października b.r., tak aby mógł on należycie przygotować się do rozpoczęcia powierzonych mu wykładów. Podpisał Minister Jan Łukasiewicz.⁸

Naczelnik Państwa Polskiego, postanowieniem z 13 sierpnia 1919 r., mianował Żylińskiego profesorem nadzwyczajnym matematyki w Uniwersytecie Lwowskim z ważnością od 1 października 1919 r., co podpisał 11 września 1919 r. minister WRiOP – Jan Łukasiewicz. Żyliński złożył przysięgę 18 października 1919 r., co zostało później odnotowane odręcznie na nominacji.

Jako ciekawostkę odnotujemy, że 18 września 1919 r. Żyliński pisał list do dziekana zapewniając o niezawodnym stawieniu się 1 października 1919 roku do prowadzenia wykładów, podając adres: Lublin sklep „Stefania” (w hotelu Victoria) dla E. Żylińskiego. Natomiast 5 maja 1920 r., będąc już profesorem Uniwersytetu, w liście do dziekana z kliniki wewnętrznej sugerował, aby prowadzenie wykładu *Zasady rachunku prawdopodobieństwa* powierzyć Ruziewiczowi lub Steinhausowi.

Żyliński był kierownikiem Katedry A, gdzie starszym asystentem od 1923 roku został doc. dr Herman Auerbach (1901–1942). Kierownikami Katedr B i C byli odpowiednio Hugo Steinhaus (od 1920 roku) i Stefan Banach (od 1923 roku). Ponadto od 1924 do 1934 roku istniała jeszcze Katedra D, zajmowana przez Stanisława Ruziewicza.

Na początku 1922 roku pojawiła się sprawa awansu Żylińskiego na profesora zwyczajnego. W tym czasie Steinhaus, przebywający w Getyndze, odpowiada na prośbę Dziekana, Stanisława Ruziewicza o opinię o kandydacie i tak pisze w liście z 1 czerwca 1922 roku:

Najzupełniej polegam na opinii Pana Kolegi zarówno co do wartości prac Prof. Żylińskiego jak i co do kwalifikacji jego jako uczonego i profesora niezależnych od prac, o których to kwalifikacjach miałem możliwość wyrobić sobie jak najlepsze mniemanie.

Postanowieniem z 27 lipca 1922 r. (pismo z dnia 7 sierpnia 1919 r.) Żyliński został mianowany profesorem zwyczajnym matematyki w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie.

⁸ Jan Łukasiewicz (1878–1956), polski logik i matematyk (a także filozof). Piastował urząd ministra WRiOP w rządzie Ignacego Paderewskiego (1919). Profesor uniwersytetów we Lwowie, Warszawie i Dublinie (od 1949 roku). Jeden z twórców lwowsko-warszawskiej szkoły logiki.

Legitymacja członkowska Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego z 1922 roku

Żyliński włożył wiele wysiłku w rozwój logiki. W 1925 r. udowodnił, że poza dysjunkcją i binegacją żaden inny funktor dwuargumentowy nie wystarcza do zdefiniowania wszystkich funktorów jedno i dwuargumentowych. Żyliński był sekretarzem Związku Profesorów Szkół Akademickich we Lwowie, przekształconego później w Związek Profesorów Uczelni RP we Lwowie. Od 1921 r. był Członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich oraz członkiem Oddziału teje Komisji dla egzaminów uproszczonych.

W 1925 roku Żyliński ożenił się z *Kazimierą Ramlau* (ur. 6 VIII 1900 r. w Warszawie – zm. 31 III 1976 w Łodzi) wychowywaną w Szczytnikach, miejscowości na północny zachód od Brześcia, na prawym brzegu Bugu. Ślub ich odbył się 16 kwietnia 1925 roku właśnie w Szczytnikach. Było to podobno *małżeństwo z żalu* (por. [T08], s. 4). Przed zawarciem małżeństwa mieszkał on we Lwowie ze swoją matką.

Rodzice *Kazimierzy Żylińskiej z d. Ramlau*, Aleksander Ramlau i Zofia Ramlau z d. Kępińska wcześniej zmarli (obydwoje zmarli w 1904 roku), a ona jako sierota wychowywana była przez Zofię Szrajberową z Tukałłów (matka Kazimierzy – Zofia była siostrzenicą ojczyma Zofii Szrajberowej). Jej brat Włodzimierz Ramlau (ur. w 1902 r.) też był tutaj razem wychowywany. Przed wojną tzn. w okresie 1925–1939 Kazimiera zajmowała się prowadzeniem domu oraz wychowywaniem dzieci. Podczas II wojny światowej była członkiem Armii Krajowej i pracowała w wywiadzie wojskowym. W okresie od sierpnia 1944

r. do maja 1946 r. z ramienia AK pomagała przy akcji ratowania polskich sierot wojennych przed rusyfikacją w sierocińcach Lwowa i okolic. Zajmowała

Eustachy Żyliński z żoną Kazimierą i dziećmi

się także wysyłaniem osieroconych dzieci w ramach repatriacji do Polski. Po wojnie pracowała w Centrali Tekstylnej w Łodzi jako urzędnik w dziale bawełny. Uczyła również prywatnie języka francuskiego.

Żylińscy mieli córkę Marię i syna Janusza:

Maria Żylińska (ur. 22 X 1926 r. we Lwowie – zm. 22 maja 1990 r. w Łodzi), szkołę powszechną ukończyła w 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej uczęszczała na tajne komplety i w 1944 r. zdała maturę. Świadectwo dojrzałości Liceum Ogólnokształcącego zostało wystawione przez Państwową Komisję Weryfikacyjną, po zbadaniu przedłożonych dokumentów, w Krakowie 16 kwietnia 1945 r. W latach 1949–1951 studiowała chemię na Uniwersytecie Łódzkim na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Została przyjęta na uczelnię już w 1946 roku, ale brakuje dowodów, że naukę faktycznie wówczas podjęła. Wpisy potwierdzające zdane egzaminy pojawiają się dopiero po 1949 roku. Była niezamężna. W latach 1946–1963 mieszkała z matką w Łodzi przy ulicy Piotrkowskiej 200 nr 1a, a w roku 1963 obie przeniosły się na ulicę Wapienną.

Janusz Żyliński (ur. 10 II 1931 r. we Lwowie), skończył Technikum Budowlane w Łodzi oraz 1 rok matematyki i 2 lata fizyki na Uniwersytecie w Łodzi; od 1991 r. jest na emeryturze.

Żylińscy mieszkali we Lwowie, najpierw na ul. Długosza 27 (lata 1927–1929), a później na ul. Supińskiego 11a m. 7 (1930–V 1946) w tzw. budynku profesorskim. Drugie piętro zajmowała rodzina Kazimierza Ajdukiewicza, a trzecie rodzina Żylińskich. Wiadomo mi też, że po tragedii lipca 1941 u Żylińskich, przez krótki okres przebywała żona prof. Ruziewicza wraz synem. Po wojnie Żylińscy przybyli do Łodzi, gdzie przez pół roku zamieszkiwali w Grand Hotelu, by następnie, na okres dwunastu lat przenieść się na ul. Piotrkowską 200 m. 1a.

Od 4 lutego 1920 roku Żyliński był członkiem Polskiego Towarzystwa Matematycznego i od 1922 roku członkiem Polskiego Towarzystwa Naukowego we Lwowie, a od 1928 roku członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika we Lwowie. W sprawozdaniu Oddziału Lwowskiego PTM za

Pierwszy Polski Zjazd Matematyczny, Lwów (7–10 IX 1927).

Na samej górze od prawej: Władysław Orlicz i Eustachy Żyliński.

W pierwszym rzędzie od lewej: W. Stożek, L. Lichtenstein, ?, S. Dickstein, W. Sierpiński, W. Staniewicz, ?, K. Kuratowski, a z tyłu za nim S. Banach

okres od 18 X 1923 do 31 XI 1925 (por. [Sp27], s. 2) czytamy, że Prof. E. Żyliński prezentował informacje z literatury 10 i 20 listopada 1923 roku, a 14 grudnia 1923 r. przedstawił komunikat *O mnożeniu typów grup*. W latach 1927–1929 Żyliński był prezesem Oddziału PTM we Lwowie.

W 1928 roku promował doktorat Władysława Orlicza na podstawie tezy *Z teorii szeregów ortogonalnych*, obroniony 30 lipca 1928 roku na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Odnotujmy, że opiekunem naukowym, a więc też promotorem Orlicza (choć nieformalnym) był Hugo Steinhaus.⁹

W roku akademickim 1929/30 Żyliński pełnił funkcję Dziekana Wydziału Przyrodniczo-Matematycznego.

Od 1921 roku Żyliński uczestniczył w pracach Koła Matematyczno-Fizycznego studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza. Inaugurując nowy rok akademicki 1921/22 wygłosił dla sympatyków Koła odczyt pt. *O geometriach nieeuklidesowych*. Na tym zebraniu obecni byli Łomnicki i Steinhaus. 11 grudnia 1921 r. kontynuował ten odczyt. Związki Żylińskiego z Kołem trwały przez całą dekadę lat trzydziestych, kiedy to, obok profesorów: Stefana Banacha, Stanisława Lorii, Eugeniusza Rybki, także Żyliński pełnił funkcję opiekuna Koła. Jego członkowie organizowali spotkania towarzyskie nazywane herbatkami. W pierwszej herbatce Koła, która odbyła się 9 lutego 1930 r. uczestniczyli między innymi profesorowie: Stefan Banach, Eustachy Żyliński, Włodzimierz Stożek i docent Władysław Nikliborc. Koło wydało w 1932 roku skrypt Żylińskiego *Wstęp do arytmetyki teoretycznej* [Zk5].

Z wpisów do indeksu Władysława Orlicza wynika, że w latach 1921–1926 Żyliński wykładał następujące przedmioty:

1921/22: *Wstęp do matematyki* (3tr-2gt¹⁰), *Algebra* (3tr-3gt).

1922/23: *Teoria liczb algebraicznych* (2tr-3gt), *Seminarjum wyższe algebry* (2tr-2gt), *Seminarjum matematyczne wyższe* (2tr-2gt).

1923/24: *Równania algebraiczne* (3tr-3gt), *Teoria grup* (3tr-2gt), *Seminarjum matematyczne (algebra i teoria liczb)* (3tr-2gt).

1924/25: *Teoria niezmienników* (3tr-2gt), *Seminarjum matematyczne (algebra i teoria liczb)* (3tr-2gt).

1925/26: *Algebra wyższa* (3tr-3gt), *Seminarjum matematyczne* (3tr-2gt), *Seminarjum z matematyki elementarnej* (z Ruziewiczem; 3tr-1gt).

W czasopiśmie *Mathesis Polska* z lat 1926–1930 można znaleźć informacje o wykładach i ćwiczeniach jakie Żyliński prowadził na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w kolejnych latach akademickich:

1925–26: *Algebra wyższa*, *Seminarjum matematyczne*, *Seminarjum z matematyki elementarnej*, *Matematyka elementarna z wyższego stanowiska (według Kleina)*, *Liczby hyperkompleksne*.

⁹ W marcu 2009 r. zostałem poinformowany, że promotorem doktoratu Schaudera, obronionego w październiku 1924 r., był również Eustachy Żyliński. O obu tych sprawach piszę w dodatku B na końcu tej pracy.

¹⁰ x tr – y gt oznacza „ x ” trymestrów po „ y ” godzin tygodniowo.

Zermelo we Lwowie na Uniwersytecie (25–26 V 1929).¹¹

Stoją (od lewej): K. Kuratowski, B. Knaster, S. Banach, W. Stożek, E. Żyliński, S. Ruziewicz.
Siedzą (od lewej): H. Steinhaus, E. Zermelo, S. Mazurkiewicz

1926/27: *Geometria analityczna, Wektory i tensory, Ćwiczenia z geometrii analitycznej, Seminarjum matematyczne.*

1928/29: *Rachunek różniczkowy i całkowy z ćwicz., Seminarjum matematyczne wyższe, Rachunek prawdopodobieństwa.*

1929/30: *Analiza (funkcje wielu zmiennych), Seminarjum matematyczne (teoria grup), Wstęp do teorii liczb, Liczby algebraiczne.*

1930/31: *Równania różniczkowe, Rachunek wariacyjny, Liczby algebraiczne (c. d.), Teoria mnogości, Seminarjum matematyczne wyższe.*

J. Meder w liście [M68] pisał, że w roku akademickim 1925/26 wykładał Żyliński *algebrę wyższą* (3 godz.), *matematykę elementarną z wyższego stanowiska* (według Kleina *Elementarmathematik vom höheren Standpunkt aus, 2. Geometrie*) (2 godz.) i wspólnie z Ruziewiczem prowadził *seminarium matematyki elementarnej* (1 godz.).

W Almanachu Lwowskim z 1928 roku odnotowano, że w ramach powszechnych wykładów Uniwersytetu i Politechniki mieli odczyt: prof. E. Żyliński, *O podstawach matematyki* (21 II 1928 r.), prof. A. Łomnicki, *Rachunek prawdopodobieństwa i jego zastosowanie* (23 II 1928) oraz prof. H. Steinhaus, *Czem jest matematyka i czem się objawia jej postęp* (25 II 1928).

¹¹ Zdjęcie ukazało się w książkach Kuratowskiego: [K73], s. 193 w polskiej wersji i s. 159, Fig. 12 w wersji angielskiej oraz w [K81], s. 249, w książce Granasa i Dugunji [GD03], s. 23, w Wiad. Mat. 40(2004), s. 128, w książce Ebbinghausu [E07], s. 166, pochodzi z archiwum rodzinnego państwa Ruziewiczów.

We wrześniu 1931 roku Marek Kac przyjechał do Lwowa na studia i wspominając profesorów tak pisze o Żylińskim ([K97], s. 45):

Pierwszym wykładem, którego wysłuchałem, był wykład z arytmetyki teoretycznej. Kurs ten miał na celu wprowadzenie układu liczbowego w ścisły, zaksjomatyzowany sposób. Rozpoczął się wyłożeniem słynnych aksjomatów Giuseppe Peano dla liczb całkowitych nieujemnych, kończył zaś na liczbach niewymiernych. Było to moje pierwsze zetknięcie z abstrakcyjną matematyką i przyłgnałem do niej jak mucha do miodu. Byłem w tym taki dobry, że profesor prowadzący wykład, Eustachy Żyliński, zwrócił się do mnie z prośbą o pomoc w przygotowaniu notatek do wykładów, które następnie powielano i, jak przypuszczam, sprzedawano. Czułem się tak zaszczycony tym wyróżnieniem, że przeoczyłem fakt, iż nie ofiarowano mi żadnej zapłaty za tę było nie było całkiem sporą pracę. Moje nazwisko, wszelako, zostało wydrukowane na stronie tytułowej, choć znacznie mniejszymi czcionkami niż nazwisko mego profesora, którego wkład pracy był znikomy. Równoległe uczęszczałem na proseminarium z algebry i teorii liczb. Było ono bardzo luźno związane z kursem arytmetyki teoretycznej i nominalnie kierował nim Żyliński. Prowadził je wszakże Marceli Stark, młodszy asystent w Instytucie Matematycznym.

A tak Kac opowiada o swoim egzaminie z mechaniki ([K97], s. 47–48):

Ciekawe, że cztery na pięć razy wylosowałem jako egzaminatora Żylińskiego. Prawdopodobieństwo a priori takiego zdarzenia wynosiło niespełna 1,5 procenta, a więc było na tyle małe, by wywołać – u tego, komu się to przydarzyło – uniesienie statystycznych brwi. Żyliński był dla mnie nadzwyczaj uprzejmy i gdy stawilem się w jego gabinecie na egzamin ustny z mechaniki, spojrzął na mnie znad jakiejś pracy, nad którą ślęczał, i rzekł: „Ach, to pan. Ma pan ocenę celującą”. Gdy zaproponowałem: „Ależ czy nie postawi mi pan choć jednego pytania?” powiedział: „Świetnie. To może mi pan powie, co to jest równanie Schrödingera?” wiem – odparłem, na co rzekł: „W porządku. Ma pan celujący”. Równanie Schrödingera to podstawowe równanie (nierelatywistycznej) mechaniki kwantowej, który to dział nie wchodził w zakres programu, i jestem najzupełniej pewien, że Żyliński sam nie znał równania Schrödingera.

W roku akademickim 1939/1940 na UJK w spisie wykładów znajdujemy następujące wykłady Prof. dr. Eustachego Żylińskiego prowadzone przez trzy semestry ([JM07], s. 84):

Analiza (funkcje wielu zmiennych), 2 godz., piątek 11–13; *Ćwiczenia do powyższego wykładu*, 2 godz., czwartek 11–13; *Algebra wyższa*, 3 godz., poniedziałek 12–13, środa 11–13; *Ćwiczenia do powyższego wykładu*, 2 godz., sobota 11–13; *Seminarjum matematyczne (wyższe)*, 2 godz., wtorek 11–13 i *Ćwiczenia z geometrii analitycznej*, 2 godz., sobota 18–20.

W latach 1912–1941 Żyliński uczestniczył w wielu konferencjach i kongresach, wygłaszając na nich odczyty. Były to:

2	3
	2. Imiona <i>Eustachy</i> Nazwisko <i>Żyliński</i>
1. Wzrost <i>172 cm</i> Nos <i>Nosko wyprost</i> Włosy <i>czarne</i> Usta <i>średnio</i> Brwi <i>czarne</i> Broda <i>brzośki</i> Oczy <i>niebieskie</i> Tętno <i>70</i> Specjalne znaki <i>Żyliński</i> <i>Franciszek Majer</i>	3. Imiona rodziców: <i>Józef Kazimierz</i> (ojciec) (matka) 4. Urodzony dnia <i>1. 5. 1889</i> w <i>Krusz</i> gmina <i>Krusz</i> powiat <i>Stary</i> wojew. <i>Łódzki</i> 5. Język macierzysty <i>polski</i> Narodowość <i>polna</i> Wyznanie <i>rzym. kat.</i> 6. Wykształcenie cywilne: w chwili wydania książki <i>Wymagania z matematyki</i> imię i nazwisko <i>prof. Włodzisław</i> Późniejsze zmiany 7. Zawód cywilny: w chwili wydania książki <i>profesor Uniwersytetu</i> Późniejsze zmiany

Książeczka służby oficcerskiej wydana we Lwowie 16 stycznia 1932 roku

- 1912: *Międzynarodowy Kongres Matematyków*, Cambridge (22–28 VIII 1912).
- 1923: *Pierwszy Polski Zjazd Filozoficzny*, Lwów (10–14 V 1923) z odczytem *O przedstawialności funkcji prawdziwościowych jednych przez drugie*. Inne źródła podają, że jego odczyt miał tytuł: *Koncepcje Bolzano i Russella zmiennej logicznej*.
- 1927: *Pierwszy Polski Zjazd Matematyczny*, Lwów (7–10 IX 1927) z odczytem *O postępach i zagadnieniach aksjomatyki algebry* i komunikatem *O pewnym twierdzeniu z teorii liczb algebraicznych*.
- 1928: *Międzynarodowy Kongres Matematyków*, Bolonia (3–10 IX 1928) z odczytem ze statystyki *Numbers of Fibonacci in biological statistics*.
- 1935: Konferencja na *50-lecie Pracy Naukowej Dimitry'ego Aleksandrowicza Grave'ego*, Kijów (XII 1935) z odczytem *On the method of Lagrange's multipliers*.
- 1936: *Międzynarodowy Kongres Matematyków*, Oslo (20–30 VIII 1936).
- 1937: *III Kongres Matematyków Polskich*, Warszawa (27 IX–2 X 1937) z odczytem *Pewne uwagi w teorii liczb*. Był też przewodniczącym II Sekcji Analizy, Algebry i Teorii Liczb, gdzie odczyty wygłosili: S. Bergman, G. Bratu, M. Fréchet, M. Kerner, M. Krzyżański, F. Leja, S. Lubelski, J. Marcinkiewicz, S. Mazur i W. Orlicz, S. Piccard, P. Sergescu, H. Szmuskowicz, T. Ważewski, S. Zaremba, A. Zygmund i sam przewodniczący (por. [Tr37]).
- 1940: Wizyta naukowa w Moskwie (XI–XII 1940).
- 1941: *I Sesja Naukowa Lwowskiego Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki*, Lwów (23 I–3 II 1941) z odczytem *O równaniach trzeciego stopnia*.

Spotkanie towarzyskie rodziny Żylińskich i Longchamps de Bérier¹²

- 1947: *V Zjazd Matematyków Polskich*, Kraków (29–31 V 1947).¹³
- 1948: *VI Zjazd Matematyków Polskich*, Warszawa (20–23 IX 1948).

Niejasny jest udział Żylińskiego w *Międzynarodowym Kongresie Matematyków* w Toronto (Kanada) w 1924 roku. Kravtchouk, który był na Kongresie, zapewnił o obecności Żylińskiego, podczas gdy na sprawdzonej przeze mnie liście uczestników znajdują się nazwiska jedynie dwóch matematyków z Polski, W. Sierpińskiego i S. Zaremby.

Odnotujmy w tym miejscu, że w styczniu 1940 roku studia na Uniwersytecie im. Iwana Franki we Lwowie ukończył Andrzej Alexiewicz (1917–1995) pracą magisterską pt. *Ogólna teoria ciągłych działań algebraicznych*, którą napisał pod kierunkiem prof. E. Żylińskiego. Egzamin końcowy zdał przed Komisją złożoną z profesorów St. Banacha i E. Żylińskiego.

20 marca 1929 r. przyznano Żylińskiemu *Medal Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości* i 20 maja 1938 r. brązowy medal *Za Długoletnią Służbę* dla Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.

Wypełniając w roku 1932 Kartę Ewidencyjną 2 pułku wojsk łączności potwierdził znajomość „w piśmie” następujących języków: polski, francuski, niemiecki, angielski, rosyjski i ruski. Przyznał także, że zna takie kraje jak: Francja, Anglia, Włochy, Rosja, Belgia, Holandia, Niemcy, Austria i Węgry. W innym zaś miejscu wpisał, że zna „w słowie i piśmie” języki: polski, rosyjski,

¹² Roman Longchamps de Bérier (1883–1941), prawnik cywilista, członek Komisji Kodyfikacyjnej RP. Profesor prawa cywilnego na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i ostatni jego rektor. Zamordowany na Wzgórzach Wuleckich.

¹³ Profesor Krzysztof Tatarkiewicz pomagał w organizowaniu tego Zjazdu i twierdzi, że Żyliński nie uczestniczył w Zjeździe.

francuski, angielski, łacinę, a „w słowie”: włoski i ruski. Tym razem informuje o znajomości Niemiec, Włoch, Francji, Anglii, Austrii i Rosji.

Żyliński na pytanie czy należał do partii politycznych sam pisał, że w latach 1928–1931 należał do *Stronnictwa Prawicy Narodowej*, będącej od 1928 r. częścią Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem Józefa Piłsudskiego (BBWR), a później do *Klubu Inteligencji Republikańsko-Demokratycznej* i *Obozu Zjednoczenia Narodowego* (OZN).

W ostatnich latach przed II wojną światową pełnił funkcję przewodniczącego Wydziałowej Komisji Egzaminacyjnej.

Żyliński był myśliwym i lubił polowania, grał w tenisa, jeździł na nartach i był również brydżystą.

Przed polowaniem. Siedzą od lewej Eustachy Żyliński, Edmund Bulanda i Ludwik Hirszfeld

W lecie 1939 roku został zmobilizowany jako por. rezerwy i 1 września 1939 roku był we Lwowie. Nie wiadomo, jak uniknął niewoli sowieckiej oraz rozstrzelania przez Niemców profesorów lwowskich w lipcu 1941. W każdym razie we Lwowie stałe mieszkał aż do wiosny 1946 roku. Jego żona, Kazimiera Żylińska, spędziła całe lato 1939 w Szczytnikach. Nie uległa panice i w początkach września nie usiłowała wyjechać do Lwowa. Natomiast wieść o zbliżaniu się bolszewików w dniu 18 września spowodowała przeniesienie się dworu szczytnickiego na lewy brzeg Bugu. Kazimiera wylądowała ostatecznie w Sarnowie, w którym przebywała do 1943 roku. W tym też roku przeniosła się z dziećmi do Lwowa do męża.

Eustachy Żyliński od grudnia 1939 r. do czerwca 1941 r. był profesorem i kierownikiem Katedry Algebry Wyższej na Uniwersytecie Państwowym im. Iwana Franko we Lwowie. W katedrze tej zatrudniono O. Andruszkiwa jako asystenta i doc. dr. Władysława Hetpera¹⁴, którego jednak skreślono z listy pracowników, gdyż nie podjął obowiązków służbowych. W tym czasie funkcjonowało sześć

¹⁴ Władysław Hetper (1909–1940) – uczeń L. Chwistka. Nie objął obowiązków służbowych, gdyż został aresztowany przy przekraczaniu Sanu w drodze do Lwowa. Zmarł w łagrze (por. [Du07], s. 205).

katedr matematyki z kierownikami: Analizy Matematycznej I z S. Banachem, Analizy Matematycznej II z H. Steinhausem, Geometrii z S. Mazurem, wspomnianą już Algebry z Żylińskim, Teorii Prawdopodobieństwa z M. Zarickim (1889–1961) i Mechaniki z J. Schauderem (1899–1943). Jednocześnie S. Banach, S. Mazur, W. Orlicz, J. Schauder i H. Steinhaus zostali pracownikami Instytutu Matematycznego Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie. Wykłady uniwersyteckie, wznowione 15 stycznia 1940 roku, odbywały się w języku polskim z zachętą władz do uczenia po ukraińsku i rosyjsku.

Podczas okupacji niemieckiej (1941–1944) Żyliński pracował jako statystyk w prywatnym biurze transportowym, a także uczestniczył w tajnym nauczaniu. W czerwcu 1941 r. po wkroczeniu Niemców do Lwowa wszelkie uczelnie zostały zamknięte. Jednak w lipcu 1941 r. Edmund Bulanda rozpoczął przygotowania do reaktywowania UJK w postaci konspiracyjnej. Pozyskał on do współpracy profesorów z UJK i uniwersytet rozpoczął działalność. Wykłady z matematyki prowadzili, m. in., Eustachy Żyliński i Władysław Orlicz. Wiosną 1942 roku uruchomiono 2-letnią *Staatliche Handelsschule mit Polnischer Unterrichtssprache*, oraz *Staatliche Fachkurse*, w ramach których zorganizowano 4-letnie kursy politechniczne, medyczne, weterynaryjne i leśne.

Związkowa legitymacja nauczyciela z 1940 roku

Po kolejnym zajęciu Lwowa przez Armię Czerwoną podjął pracę na uniwersytecie, tzn. od sierpnia 1944 r. był ponownie na stanowisku profesora i kierownika Katedry Algebry i Teorii Liczb Państwowego Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie i miał jako asystenta Towarnickiego. Kierownikami sześciu katedr matematyki i mechaniki w roku akademickim 1944/45 zostali: Analiza matematyczna – S. Banach, Teoria funkcji – W. Orlicz, Geometria – S. Mazur, Algebra – E. Żyliński, Mechanika teoretyczna – W. Nikliborc i Matematyka ogólna – M. Zarickij. Dnia 1 maja 1945 r. S. Mazur i E. Żyliński zwolnili

się z pracy na uniwersytecie, ale wkrótce do niej powrócili, gdyż odwlekał się ich wyjazd do Polski.

We Lwowie Żyliński mieszkał z rodziną przy ul. Supińskiego 11A do maja 1946 r., tzn. do momentu repatriacji, po przyłączeniu Lwowa do ZSRR, co oficjalnie ogłoszono już w sierpniu 1945 r. Razem ze Stanisławem Mazurem podpisał apel o dobrowolne repatriowanie się Polaków ze Lwowa, z którym też razem się repatriował. W maju 1946 r. przyjechał Żyliński z rodziną tzn. żoną, córką i synem ze Lwowa przez Kraków do Łodzi. Pierwsze pół roku mieszkał z rodziną w Grand Hotelu w Łodzi (Mazur też z żoną i dwiema córkami), a od 1946 roku na Piotrkowskiej 200.

W okresie 15 VI 1946–31 III 1947 pracował w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w Warszawie, ale został zwolniony na własną prośbę. Otrzymał nominację na Konsula Generalnego w Kijowie, ale nigdy tam nie pojechał i stanowiska nie objął, bo – jak poinformował mnie syn państwa Żylińskich – jego matka gorąco oponowała przeciwko przeniesieniu się na sowiecką Ukrainę, nie chciała bowiem nigdy więcej przebywać w tak bardzo skomunizowanym kraju. Steinhaus odnotowuje ([St92], s. 324):

Mazur i Żyliński są w Związku Patriotów Polskich i wysyłają repatriantów. Wykładają w Iwanie tzn. Uniwersytecie im. Iwana Franki,

i dalej (s. 341) z datą 6 lutego 1946 roku:

Był tu Żyliński, uznał za słuszne mnie odwiedzić. Będzie Ambasadorem w Kijowie. Twierdzi, że ustrój sowiecki trzyma się krzepko, ludność krytykuje, ale nie zasady,

i dalej (s. 350–351):

Żyliński przestał być *konsulem generalnym* w Kijowie; usunięto go za nieudolność; gdy miał interweniować w NKWD, posłał urzędników.¹⁵

W międzyczasie tzn. w okresie od 1 X 1946 (formalnie od 1946 roku, a faktycznie od 1947) do 30 IX 1951, jako profesor zwyczajny, był kierownikiem Katedry Matematyki na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym Politechniki Śląskiej w Gliwicach. Pracując w Gliwicach mieszkał w hotelu Politechniki. Stały adres zamieszkania miał jednak w Łodzi na ul. Piotrkowskiej 200, aż do śmierci w 1954 roku. Niestety nic nie wiem o jego wykładach w Gliwicach, gdyż Archiwum Politechniki Śląskiej nie posiada takich dokumentów.

¹⁵ Ta ostatnia informacja nie wydaje się być prawdziwa, gdyż jak już wspominałem Żyliński nie pojechał do Kijowa z powodu protestu żony. Zachowało się też pismo Ministerstwa Spraw Zagranicznych do Żylińskiego z dnia 14 marca 1947 r. dotyczące jego rezygnacji z pracy w Ministerstwie.

Legitymacja pracownika Politechniki Śląskiej z 1948 roku

Można zadać sobie pytanie dlaczego Żyliński nie podjął pracy w Łodzi tylko w Gliwicach? Tym bardziej, że w 1946 roku założono Oddział Łódzki Polskiego Towarzystwa Matematycznego, a w grupie założycielskiej był Żyliński (por. Jakubowski [Ja06], s. 160). Zajmował w tym czasie stanowisko konsula w Ministerstwie Spraw Zagranicznych i gdy z tej pracy zrezygnował w 1947 roku, to nie było już dla niego pracy w Łodzi. Tak przynajmniej wynikało z rozmowy, jaką odbyłem 19 lutego 2008 roku z synem Januszem Żylińskim oraz jego żoną Krystyną. Wówczas dowiedziałem się także, że Żyliński utrzymywał kontakt z Uniwersytetem Łódzkim, o czym świadczyć się zdaje pobyt syna i ojca Żylińskich, w 1948 lub 1949 roku, w ośrodku wypoczynkowym UŁ mieszczącym się w pałacu w Wojcieszowie koło Jeleniej Góry.

W okresie od października 1951 r. do śmierci Żyliński był emerytem i nie pracował. Mieszkał w Łodzi i tutaj zmarł 4 lipca 1954 roku w szpitalu Barlickiego,¹⁶ po trzecim wylewie krwi do mózgu. Został pochowany razem z żoną Kazimierą na Starym Cmentarzu Rzymskokatolickim pod wezwaniem Św. Józefa w Łodzi przy ul. Ogrodowej 39.

2. Dorobek naukowy Żylińskiego

Żyliński studiując i później pracując na Uniwersytecie w Kijowie (1907–1915) oraz będąc w Getyndze, Marburgu i Cambridge (1912–1913) zajmował się głównie teorią liczb. Był on uczniem Grave’ego (zob. przypis 4). Właśnie w 1913 roku opublikował jedną z najważniejszych swoich prac [Z3], gdzie udowodnił następujące

¹⁶ Wtedy nazywał się Państwowym Szpitalem Klinicznym Akademii Medycznej w Łodzi, a obecnie jest to Uniwersytecki Szpital Kliniczny im. Norberta Barlickiego w Łodzi.

Grób Kazimiery i Eustachego Żylińskich

Twierdzenie 1. *Jeżeli liczba pierwsza p dzieli wyróżnik wszystkich liczb całkowitych ciała K , ale nie dzieli wyróżnika ciała K , to p jest mniejsza od stopnia ciała K .*

Twierdzenie Żylińskiego omawiał Landau latem 1912 roku w swoim wykładzie z teorii liczb algebraicznych. Powyższy wynik jest przytaczany m.in. w książce Narkiewicza ([N04], s. 172), był również cytowany i uogólniany przez Engeströma ([E30], s. 223), Carlitza ([C33], s. 133), ([C52], s. 688), Tornheima ([To55], s. 623) i Sukallo [S55].

A. Schinzel w [Sc93] opisuje historię teorii liczb w Polsce w latach 1851–1950 i cytuje Żylińskiego na stronach 24, 41 oraz 50, pisząc przy tym na stronie 41:

W sposób trwały do teorii liczb weszły wyniki pracy Mertensa, Sierpińskiego bez jego nazwiska, Walfisza i Żylińskiego, a ponadto do historii teorii liczb wszedł wynik pracy Sierpińskiego. Nie jest to lista długa.

Żyliński, od czasu pracy na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie tzn. od 1919 roku, zaczął zajmować się algebrą, logiką i podstawami matematyki. W zakresie logiki udowodnił w pracy [Z14] z roku 1925, następujące twierdzenie:

Twierdzenie 2. *Poza dysjunkcją i binegacją żaden inny dwuargumentowy funktor logiczny nie wystarcza do zdefiniowania wszystkich funktorów jedno i dwuargumentowych.*

Można udowodnić, że wszystkie funktory logiczne jedno i dwuargumentowe dają się zdefiniować za pomocą alternatywy i negacji. Ponadto istnieją funktory dwuargumentowe, które wystarczają do zdefiniowania wszystkich funktorów

jedno i dwuargumentowych. Funktorami takimi są dysjunkcja i binegacja. *Dysjunkcja* (*dyzjunkcja*, *pierwszy funktor Sheffera*, *kreska Sheffera*, *funkcja NAND* i w terminologii Jana Łukasiewicza *niewspółzachodzenie*) to dwuargumentowy funktor logiczny $F(p, q) = p|q := \sim(p \wedge q) = (\sim p) \vee (\sim q)$. Funkcja NAND jest dwuargumentową funkcją boolowską realizującą zaprzeczoną konjunkcję (NOT AND): $p|q = \overline{pq} = \bar{p} + \bar{q}$. W języku potocznym funktorowi dysjunkcji odpowiada swobodnie funktor „nie zarazem p i q ”. Przy pomocy dysjunkcji można zdefiniować inne funktory np.

$$\begin{aligned} \sim p &\iff F(p, p), & p \vee q &\iff F[F(p, q), F(p, q)], \\ p \wedge q &\iff F[F(p, p), F(q, q)], & p \implies q &\iff F[p, F(p, q)]. \end{aligned}$$

Dualnym funktorem jest *binegacja* (zwana też *drugim funktorem Sheffera*, *funktorem Pierce’a*, *strzałką Pierce’a*, *funkcją NOR* i w terminologii Łukasiewicza *jednoczesnym zaprzeczeniem*). Jest to dwuargumentowy funktor logiczny $F_1(p, q) = p \downarrow q := \sim(p \vee q) = (\sim p) \wedge (\sim q)$. Funkcja NOR jest dwuargumentową funkcją boolowską realizującą zaprzeczoną sumę logiczną (NOT OR): $p \downarrow q = \overline{p + q} = \bar{p}\bar{q}$.

Pojęcie dysjunkcji i dualnego funktora tzn. binegacji wprowadził w 1913 roku Henry Sheffer,¹⁷ który też zauważył, że za pomocą funktora dysjunkcji lub dualnego funktora można zdefiniować wszystkie pozostałe funktory logiczne i opublikował to w artykule [Sh13]. Wcześniej na ten pomysł wpadł Charles Peirce (1839–1914) w artykule z 1880 roku, ale praca ta została opublikowana dopiero pośmiertnie w 1933 roku w [Pe33]. Odnotujmy, że pierwszą opublikowaną wzmianką o tej uniwersalności była praca Edwarda Stamma [St11]¹⁸, ale *explicite* znalazło się to u Sheffera [Sh13], co odnotował już Scharle w ([S65], s. 216).

¹⁷ Henry Maurice Sheffer (1882–1964), logik amerykański żydowskiego pochodzenia. Był polskim Żydem urodzonym 1 września 1882 roku na Ukrainie jako jedno z siedmiorga dzieci. Gdy miał 10 lat, wraz z rodzicami wyemigrował do Stanów Zjednoczonych. Studiował w Bostonie i na Uniwersytecie Harvarda, gdzie w 1908 roku napisał doktorat z logiki pod kierunkiem Jozjasza Royce’a. Następne 2 lata był na stypendium u Russella w Anglii i Peano we Włoszech. Od 1916 roku pracował na Uniwersytecie Harvarda, wykładając filozofię i nauki pokrewne. W 1938 roku został profesorem, a w r. 1952 przeszedł na emeryturę. Informacje pochodzą z [Sc00].

¹⁸ Edward Stamm (1886–1940), logik, filozof, historyk matematyki i nauki. Ukończył Uniwersytet Wiedeński w 1909 roku. Od 1911 roku pracował jako nauczyciel gimnazjalny matematyki w miastach powiatowych (Surochów, Ciechanów, Strzyżów, Wieliczka, Przeworsk) i nie był związany z żadnym środowiskiem uniwersyteckim. Od 1919 r. był członkiem PTM. W 1927 r. został redaktorem zagranicznym włoskiego czasopisma poświęconego historii nauki *Archivio di Storia della Scienza* i członkiem *Accademia pro Interlingua*, a rok później włoskiego czasopisma *Archeion*. Brał udział w międzynarodowych kongresach poświęconych zagadnieniom historii nauki i techniki. Pozostawił poważny dorobek twórczy w zakresie filozofii, matematyki, logiki, epistemologii i historii nauki. Więcej o tej interesującej osobie można przeczytać w [Pa04].

W 1925 roku Eustachy Żyliński udowodnił, że nie istnieje żaden inny niż dysjunkcja i jego dualny tzn. binegacja funktor rachunku zdań, za pomocą którego zdefiniować można wszystkie pozostałe. Żyliński wykazał po prostu, że to stwierdzenie nie zachodzi dla innych funktorów dwuargumentowych. Dowód Żylińskiego to tablica prawdziwości z 4 kolumnami i 16 wierszami odpowiadająca wszelkim możliwym wartościom systemu dwuwartościowego.

Rezultat Żylińskiego był cytowany w książkach: Posta ([Po41], s. 6), Rasiowej ([R71], s. 172) i Quine’a ([Q81], s. 49) oraz pracach: Webba ([W35], s. 252), ([W36], s. 154), Swifta ([S52], s. 617), Scherle ([S65], s. 216), Ivas’kiva–Pospelova–Toshicha ([IPT69], s. 165), Schumma–Shapiro ([SS90], s. 576), a także w artykule Jana Woleńskiego ([Wo04]) omawiającym dorobek logiki polskiej w latach 1918–1939.

W 1928 r. Żyliński, na Kongresie Matematycznym w Bolonii, wprowadził do rozważań matematycznych i logicznych pomysł drzewa. Tam też omówił rolę liczb Fibonacciego w botanice (por. [Z21] oraz polską wersję [Z17] tego artykułu). Jest to tzw. statystyczne *prawo Ludwiga* z 1895 roku, o którym pisze Szymkiewicz [Sz28], a na którego powołuje się Żyliński (por. Steinhaus ([St38], s. 133), ([St54], s. 301) i ([St60], s. 322)). Żyliński pisze:

Liczy Fibonacciego 2, 3, 5, 8, . . . , oraz ich 2^k wielokrotności są najprawdopodobniejszymi wartościami liczby płatków w koronach kwiatów, jak również liczby poszczególnych kwiatów w kwiatostanach; te same liczby występują także jako najprawdopodobniejsze wartości ilości odnoży u zwierząt o symetrii promienistej.

Żyliński pokazuje, jakie proste założenie genetyczne prowadzi do liczb Fibonacciego. Sam schemat jest abstrakcyjny, ale wcale nie przesądza rodzaju możliwej interpretacji. Wyjaśnia jednak fenomen pojawiania się liczb Fibonacciego w dziedzinie statystyki biologicznej. Treść tego artykułu była przedstawiona we lwowskim oddziale Towarzystwa im. Kopernika (luty 1928).

Wiele prac Żylińskiego poświęconych jest własnościom tablic oraz ich wykorzystaniu. Słowo *tablica* oznacza po prostu *macierz*, której to nazwy używa Żyliński dopiero od roku 1929 kiedy to ukazała się praca [Z19] z taką właśnie terminologią.

W pracy [Z9] podaje warunki konieczne i wystarczające na izomorfizm algebr liniowych używając macierzy. Praca [Z10] to rezultat cyklu wykładów z teorii równań liniowych. Używa algebry macierzy. Praca [Z13] przedstawia twierdzenie dotyczące przestawień kolumn pewnej macierzy prostokątnej, której elementami są liczby naturalne.

Praca [Z23] przedstawia prosty dowód klasycznego rozkładu Jordana dla funkcji o skończonej wariacji: funkcja $f: [a, b] \rightarrow \mathbb{R}$ ma skończone wahanie,

wtedy i tylko wtedy, gdy może być zapisana jako różnica dwóch funkcji niemalejących. Zatem, gdy $\bigvee_a^b(f) < \infty$, to klasyczny rozkład Jordana otrzymamy biorąc

$$g(x) = \frac{1}{2} \left[\bigvee_a^x(f) + f(x) \right], \quad h(x) = \frac{1}{2} \left[\bigvee_a^x(f) - f(x) \right].$$

Wtedy $f = g - h$ oraz g i h są niemalejące ponieważ dla $a \leq x_1 < x_2 \leq b$ zachodzi

$$|f(x_2) - f(x_1)| \leq \bigvee_{x_1}^{x_2}(f) \leq \bigvee_a^{x_2}(f) - \bigvee_a^{x_1}(f).$$

Żyliński zauważa w pracy [Z23], że innym rozkładem jest

$$f(x) = \bigvee_a^x(f) - \left[\bigvee_a^x(f) - f(x) \right].$$

Rezultaty o macierzach i rozkładzie Jordana są rezultatami klasycznymi (informacje o tym ostatnim można znaleźć np. w ([HS65], s. 266)).

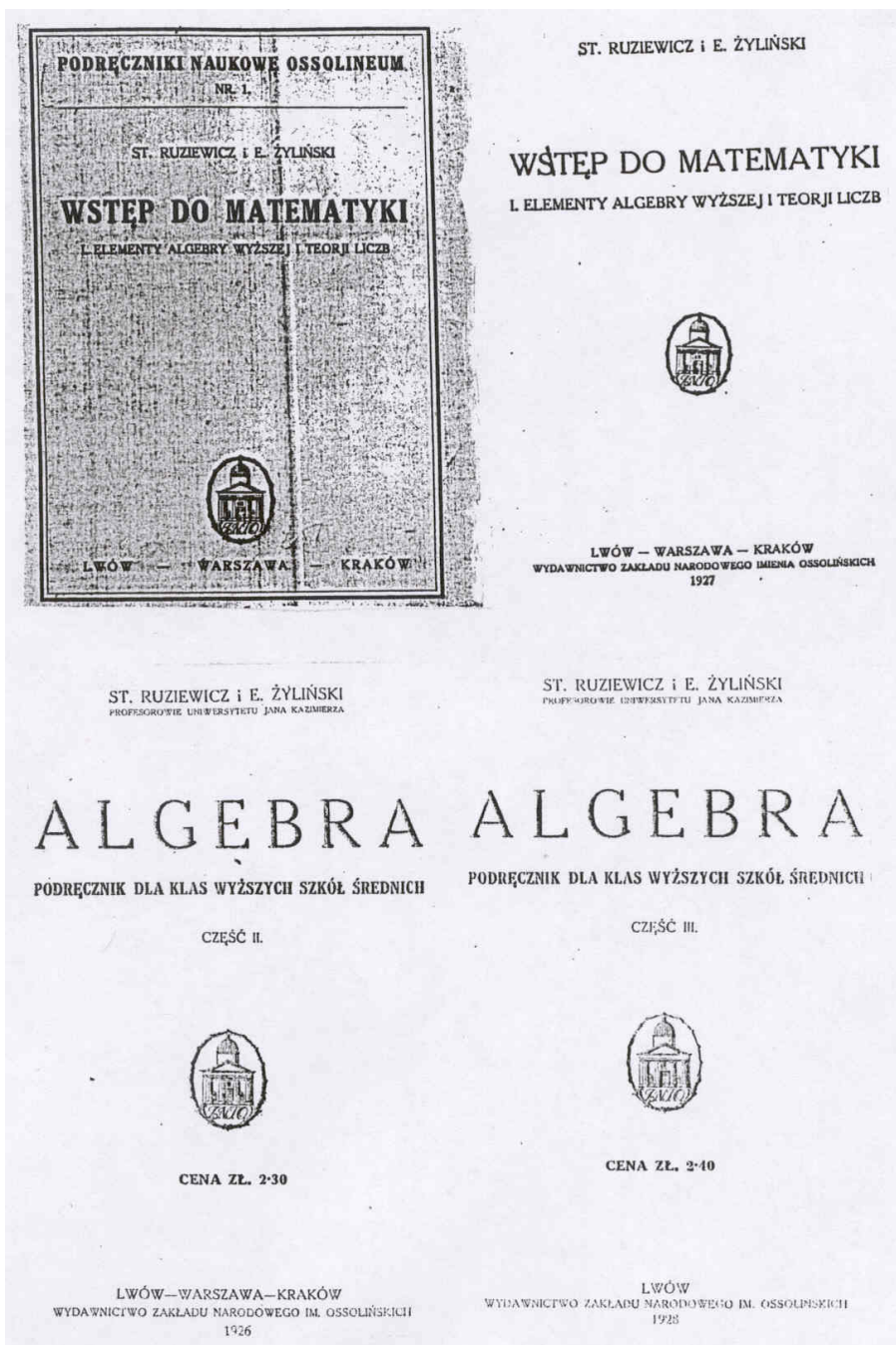
W pracy [Z18] Żyliński wykazał, w terminach rzędów macierzy, pewne kryterium pokrewne z regułą Voltery z 1903 roku, odnoszące się do możliwości łączenia się pierwiastków w związki chemiczne. Nie wiem czy praca ta zwróciła uwagę chemików.

Niemalą uwagi poświęcił Żyliński zagadnieniom nauczania matematyki. Wraz ze Stanisławem Ruziewiczem opublikował w latach 1926–1928 podręcznik algebry w trzech częściach ([Zk1], [Zk2] i [Zk4]). W r. 1927 opracował wraz ze St. Ruziewiczem bardzo ciekawą książkę dla studentów pierwszego roku matematyki ([Zk3]). Podręcznik ten przez wiele lat stanowił lekturę dla studentów pierwszych lat. Autorzy odwołują się do wydanej już *Algebry*, a w przedmowie wprowadzają *pole wymierne* (obecnie mówi się *ciało liczb wymiernych*), podając jego aksjomatykę. Mówią dalej:

Uważamy, że czym prędzej student matematyki będzie zdawał sobie sprawę ze środków używanych przy dowodach, tym prędzej może osiągnąć pełne opanowanie przedmiotu.

Podręcznik ten stanowił pewien etap w wypracowaniu terminologii polskiej matematyki współczesnej. Niektórzy jednak twierdzili, że sposób opracowania tych podręczników czynił je zbyt trudnymi dla uczniów, ale dawał ciekawą lekturę nauczycielom. Były tam nowe pomysły i uporządkowanie dotychczasowych metod nauczania.

W 1938 roku Żyliński opublikował oryginalnie opracowany podręcznik akademicki *Geometria analityczna* [Zk6]. Marceli Stark, będący asystentem Uniwersytetu Wrocławskiego i doradcą PWN w zakresie matematyki, gdy

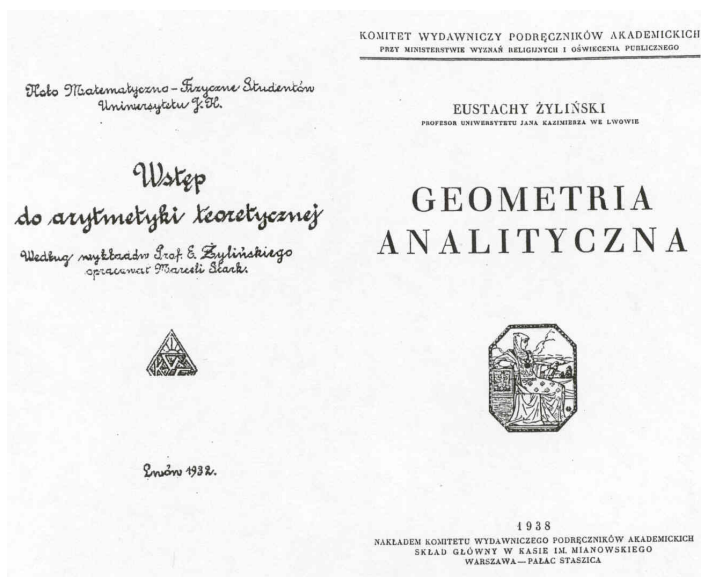

Strony tytułowe trzech książek Ruziewicza i Żylińskiego

dowiedział się ok. 1950 roku o planowanym drugim wydaniu książki, oskarżył Żylińskiego o plagiat, twierdząc, że to on, Stark, napisał książkę. Nie wiadomo czy chodziło o honorarium autorskie czy możliwość zaliczenia na swoje konto znanego podręcznika.

W 1951 roku książka dla studentów *Geometria analityczna* została opublikowana ponownie ale jako: M. Stark, *Geometria analityczna: ze szczególnym uwzględnieniem podręcznika Eustachego Żylińskiego* [S51]. Marcei Stark (1908–1974) pisze we wstępie:

Z początku zamierzałem jedynie opracować do druku drugie wydanie książki Żylińskiego z 1938 roku. Jednak w miarę pracy nad nią książka zmieniała się i rozrosła tak dalece, że nie można jej było uważać za drugie wydanie tamtej.

Strony tytułowe dwóch książek Żylińskiego

Za zgodą profesora Żylińskiego skorzystałem z niej wydatnie [...]. Za tę zgodę składam mu specjalne podziękowanie.

W związku z wydaniem tej książki dotarła do mnie opinia, że *książkę ordynarnie przepisał po wojnie i uznał za swoją Marcei Stark. Oczywiście oryginał Żylińskiego jest dużo lepszy od plagiatu Starka*. W. Więśław poinformował mnie, że w roku akademickim 1962/63, na wykładzie geometrii analitycznej, którego wysłuchał, prof. Bronisław Knaster polecił książkę Żylińskiego stwierdzając, że jest trudno dostępna, a jej drugie, rozszerzone wydanie, w którym to wydaniu jako autor figuruje Marcei Stark, jest plagiatem książki Żylińskiego. ... I bądź tu mądry, kto ma rację?

W okresie II wojny światowej, a także po niej Żyliński nie pisał już prac matematycznych. Jedyne w 1945 roku opublikował w *Czerwonym Sztandarze* artykuł [Zg1], w którego końcu zawarł takie oto ciekawe stwierdzenie:

Pomimo tych ciężkich strat, pomimo nieuporządkowanych bibliotek, matematycy naukowcy opracowują z wielką energią ważne tematy naukowe, a wiele prac przygotowano już do druku w *Notatkach Naukowych Uniwersytetu*.

Niestety, nic nie wiadomo o tych pracach i o wspomnianym czasopiśmie uniwersyteckim.¹⁹

Wygląda na to, że Żyliński w czasie wojny oraz w okresie powojennym nie był aktywny naukowo, chociaż w 1945 roku miał 56 lat i mógł jeszcze czynnie zajmować się matematyką.

3. Żyliński o matematyce i inni o Żylińskim

W artykule ([Z16], s. 51) z 1928 roku Żyliński stwierdza, że Intuicja w matematyce może z pożytkiem kierować dowodem, lecz w żadnym razie nie może być jego częścią składową,

a na stronie 42:

Narodziny matematyki są jednoczesne z narodzinami kultury ludzkości.

i dalej:

Wraz z rozwojem kultury intelektualnej geometria i arytmetyka, poza swym czysto praktycznym życiowym znaczeniem, zaczynają pociągać umysły dzięki wyjątkowo prostym i wyraźnym prawom występującym na ich terenie.

W memoriale Żylińskiego, Steinhausa, Ruziewiczza i Banacha z 14 kwietnia 1924 r. czytamy ([Me24], s. 1):

Matematyka dzisiejsza jest niczym innym, jak ogólną teorią ścisłego myślenia połączonego z uczuciem pewności. [...] Będąc jednak najogólniejszą nauką o relacjach zachodzących między przedmiotami, matematyka znajduje zastosowania w każdej dziedzinie naukowej i praktycznej, wychodzącej w dostatecznej mierze poza ramy opisowości, prostych indukcji lub metod literacko-artystycznych.

oraz na stronie 4:

Polacy odznaczają się tradycyjnym zamiłowaniem do nauk ścisłych. [...]

W nowszych czasach Polacy, nie posiadając w dostatecznym stopniu własnych warsztatów pracy naukowej, dostarczali matematyków innym krajom i tak

¹⁹ Na liście publikacji Banacha w *Stefan Banach (nekrolog)*, *Uspiechi Mat. Nauk* 1 (1946), No. 3–4, 7–11, podana jest praca (bez numeru i daty oraz stron): S. Banach, *Charakterystyczne własności zbiorów drugiej kategorii*, *Zapiski Fizyko-Matematycznego Fakultetu Lwowskiego derzh. Uniwersytetu* (po ukraińsku). To właśnie są te wspomniane Notatki. Czy ta praca Banacha ukazała się i czy można gdzieś znaleźć te *Notatki* (w oryginale *Zapiski*), chociażby w jakichś zbiorach prywatnych?

Folkierski był profesorem matematyki w Limie (Peru), Niewęglowski w Paryżu, Uniwersytet Petersburski posiadał 2 profesorów Polaków (J. Sochocki i J. Ptaszycki), Uniwersytet w Charkowie tak samo (Przeborski i Russjan), Uniwersytet w Odessie – Sleszyńskiego, w Moskwie – Młodziejewskiego, Politechnika w Petersburgu W. Staniewicza, Uniwersytet w Berlinie posiada dotychczas profesora statystyki matematycznej Bortkiewicza, Uniwersytet w Lipsku – Lichtensteina. Zaznaczmy, że spis ten wcale nie jest zupełny. Zamówienie Polaków do nauk matematycznych zaznacza się obecnie wielką, stale wzrastającą frekwencją młodzieży na przedmioty matematyczne oraz znacznym procentem uzdolnionych uczniów. [...]

4. A co inni mówili o Eustachym Żylińskim?

Ulam wspominając Kawiarnię Szkocką we Lwowie pisze w ([U69], s. 56), przypominając kto z profesorów przychodził do kawiarni lub cukierni:

Żyliński o wyglądzie bardziej oficera kawalerii niż profesora, zjawiał się od czasu do czasu z krótką wizytą.

W maszynopisie ([Wn], s. 3) czytamy:

Eustachy Żyliński urodził się i wychowywał w Kijowie, studia matematyczne odbywał w Getyndze i Paryżu, był licencjatem Uniwersytetu Paryskiego. Specjalizował się w algebrze i geometrii.²⁰

Duda odnotowuje w ([Du07], s. 39):

Jeszcze przed Steinhausem profesorem matematyki na uniwersytecie lwowskim został Eustachy Żyliński, którego po śmierci Puzyny ściągnięto w 1919 r. do Lwowa. Nie rozumieli się, bo Żyliński był profesorem starej daty, skupionym na nauczaniu, a Steinhaus po Getyndze uważał, że *matematyk wart jest tyle co twierdzenia, jakie udowodnił*. Tolerowali się jednak i Steinhaus rozwinął żywą działalność naukową i dydaktyczną.

Kałuża omawiając sprawy Kawiarni Szkockiej zauważa w ([Ka92], s. 89):

Oprócz Banacha przychodzili tam Stożek, Ruziewicz, Steinhaus, Kaczmarz, Żyliński i – najbliższy Banachowi – Mazur.

i dalej na s. 94:

Wydaje się, że dla tych, którzy przychodzili do Kawiarni Szkockiej, a więc dla Banacha, Stożka, Schreiera, Ulama, Steinhausu i Ruziewicza, Nikliborca, Birnbauma, Mazura, Knastera, Auerbacha, Kuratowskiego, Orlicza, Kaczmarza, Sierpińskiego, Tarskiego, Łomnickiego, Żylińskiego, Nikodyma i wielu, wielu innych – matematyka nie była pracą, lecz przyjemnością.

Szałajko, przy okazji wspomnień o Banachu, mówi też o Żylińskim ([S93], s. 46–47):

²⁰ Jest to jedyne miejsce, gdzie odnotowuje się jego licencjat z Paryża. Nic mi zresztą o tym, jak i o jego pobycie w Paryżu, nie wiadomo.

Na wykłady prof. Żylińskiego prawie nie chodziłem, natomiast miałem dość bliskie z nim kontakty, które zaczęły się od zdawanego egzaminu z geometrii analitycznej, który choć trwał prawie dwie godziny, pozostawił miłe wspomnienia. Jedyny na cztery katedry etat adiunkta przydzielony do Katedry Matematyki A zajmował doc. Herman Auerbach, będący prawą ręką swego szefa. Z prof. Żylińskim bardzo blisko współpracował Marceli Stark przez jakiś czas asystent, mający, jak się mówiło, pokaźny wkład w opracowanie podręcznika Żylińskiego do geometrii analitycznej. Na jednym z posiedzeń seminarium prowadzonego przez Żylińskiego usłyszałem od niego bardzo miłe dla mnie słowa, które podaję w dosłownym brzmieniu: zrobiliśmy pana asystentem, proszę się zgłosić do prof. Banacha. Od tej chwili byłem związany z osobą prof. Żylińskiego służbowo, tym bardziej, że nasz pokój sąsiadował z jego gabinetem, przydział asystenta do danej katedry był w dużym stopniu formalny, a współpraca profesorów i innych pracowników bardzo poprawna. Prof. Żyliński był współegzaminatorem na moim egzaminie dyplomowym.

oraz dalej (s. 49), wspominając Koło Matematyczno-Fizyczne Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (w skrócie: Koło Mat.-Fiz. SUJK):

Działalnością koła lwowskiego, zresztą bardzo aktywną, interesowali się profesorowie i docenci, niektórzy z nich nawet bardzo, a do nich należeli głównie Eustachy Żyliński i Stefan Banach. Kuratorem koła był profesor matematyki, fizyki lub astronomii powoływany przez Senat Akademicki.

Można odnieść wrażenie, że Sierpiński nie lubił Żylińskiego, choć prezentował w Biuletynie Akademii bądź w Sprawozdaniach Tow. Naukowego Warszawskiego sześć jego prac. Moją tezę potwierdza list Sierpińskiego do Ruziewiczza z 19 czerwca 1939 roku (por. [W04], s. 165–166).

J. Albrycht (spotkany przypadkowo 20 kwietnia 2006 roku na przystanku tramwajowym w Poznaniu) zapytany o Żylińskiego powiedział mi, że na wykładzie Żyliński czasami pytał studentów i jak student nie umiał odpowiedzieć, to stwierdzał: *stawiam Panu (lub Pani) węża*, i w kajeciku stawiał symbol *całki*.

Dodatek A. Magister w Rosji do 1917 roku

W Rosji do 1917 r. obowiązywały stopnie naukowe *magistra* i *doktora nauk*. Rozprawa *magisterska* odpowiadała współczesnej rozprawie doktorskiej, a doktorska – współczesnej habilitacyjnej. Tak też się miały ówczesne stopnie naukowe *magistra* i *doktora* do współczesnych doktora i doktora habilitowanego. Absolwent uniwersytetu kończył studia pracą dyplomową (oraz odpowiednim egzaminem) i uzyskiwał tytuł kandydata.

Prof. A. Schinzel poinformował mnie w maju 2007 roku, że stopień *magistra* w Rosji przed rokiem 1917 oznaczał więcej niż obecnie doktorat, a mniej niż habilitacja. Po magisterium można było zostać profesorem nadzwyczajnym, a po doktoracie profesorem zwyczajnym. Następująca informacja pochodząca

z pracy Hillego o Tamarkinie ([H47], s. 441), odnośnie warunków na rosyjskich uniwersytetach przed rokiem 1917, pomoże to jeszcze lepiej zrozumieć. Studenci uczyli się cztery lata i otrzymywali dyplom pierwszego lub drugiego stopnia. Wymagania odpowiadały dzisiejszemu magisterium. Najlepsi studenci byli zachęceni, aby pozostali na uczelni i zostawali kandydatami na dwa stopnie, *magistra* i *doktora*. Wymagania na ten drugi były tak duże, że niewielu zwracało sobie tym głowę. Stopień *magistra* było wystarczająco trudno zdobyć; wymagało to zdania egzaminów, napisania pracy i jej obrony publicznej. Wszystkie te stopnie akademickie były zniesione w 1917 roku. Kandydat, który zdał *egzamin magisterski* mógł otrzymać *veniam legendi* i tytuł *docenta* [*privatdocent*] dając *wykład habilitacyjny* na wyznaczony temat. Liczba profesorów zwyczajnych (*cathedrae*) była mała, a zaczynało się zwykle od profesora nadzwyczajnego.

Dodatek B. Żyliński promotorem Schaudera i Orlicza?

Promotor przed wojną, jak twierdzi wielu matematyków, oznaczał biurokratyczną formalność i niewiele miał wspólnego z rzeczywistymi związkami naukowymi. Potwierdzeniem tej opinii jest też sprawa promotorstwa doktoratów Schaudera i Orlicza. Należy jednak odnotować promotorstwo Żylińskiego wyżej wymienionych, stwierdzając przy tym, że opiekunem naukowym, a więc też promotorem Schaudera i Orlicza (choć nieformalnym) był Hugo Steinhaus.

Jak już pisałem wcześniej, 13 października 1924 roku Juliusz Paweł Schauder obronił doktorat *Teoria miary powierzchniowej* na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Cały czas uważano, że promotorem był Hugo Steinhaus. Są też osoby, które uważają Schaudera za ucznia Banacha. Orlicz odnotował w swoich notatkach:²¹ *J. Schauder – promotorem był Banach*. Temat pracy podsunął mu prawdopodobnie Banach interesujący się wtedy teorią funkcji rzeczywistych i teorią miary.

24 marca 2009 r. otrzymałem e-mail od Prof. Yarosława Prytuły ze Lwowa informujący mnie, że on właśnie widział kopię dyplomu doktorskiego Schaudera i promotorem był Eustachy Żyliński. 24 maja 2009 r. w moich rękach znalazł się odpis dyplomu doktorskiego Schaudera z 14 października 1924 r. i potwierdza on Żylińskiego jako promotora.

Podobnie było z Władysławem Orliczem. W 1928 roku Eustachy Żyliński wypromował Władysława Orlicza na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, chociaż opiekunem naukowym, a więc też promotorem Orlicza był Hugo Steinhaus. Ma to swoje uzasadnienie, gdyż tematyka szeregów ortogonalnych była obiektem zainteresowań Steinhausa i to on, a nie Żyliński, był specjalistą

²¹ Archiwum PAN w Poznaniu, sygn. P. III-91.

w tej tematyce. Orlicz zwykle mówił i pisał, że jest *uczniem Banacha*, a czasami jednak też odnotowywał, że jest *uczniem Banacha i Steinhausa*. Następujące stwierdzenia potwierdzają powyższe informacje. Orlicz w liście do żony z 13 maja 1929 roku pisał z Getyngi:

Napisałem małą notę z matematyki, jeszcze muszę to skontrolować. Jak będzie dobrze to jeszcze w tym miesiącu pošlę Steinhausowi. Szkoda, że tego najwyżej 4 strony.

W 1960 roku Steinhaus powiedział:

Mazur i Orlicz są bezpośrednimi uczniami Banacha; to oni reprezentują dziś w Polsce teorię operacji, ich nazwiska na okładce „*Studia Mathematica*” są bezpośrednio kontynuacją Banachowego programu naukowego.

W 1965 roku, w trakcie uroczystości nadawania doktoratu honorowego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu H. Steinhausowi, Orlicz ([O65], s. 118) oznajmił:

Do grona Jego uczniów należy wielu matematyków polskich, zajmujących dzisiaj stanowiska samodzielnych pracowników nauki. Obaj profesorowie matematyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, prof. Alexiewicz i ja, mamy zaszczyt być Jego uczniami. Uważamy się za kontynuatorów Jego idei w zakresie analizy funkcjonalnej i szeregów ortogonalnych [...]

W 1969 Orlicz przemawiał w związku z wręczeniem Steinhausowi dyplomu członka honorowego PTM stwierdzając ([O69], s. 78–80):

Moja obecność tutaj jest usprawiedliwiona tym, że należę do najstarszych żyjących uczniów profesora Steinhausa. [...] Wywarł swoją problematyką wpływ na swoich uczniów, między innymi na mnie i na Stefana Kaczmarza.

W wywiadzie dla czasopisma *Nurt* z 1973 roku (podobnie też we *Wprost* z roku 1983 i *Życiu Literackim* z roku 1986) Orlicz stwierdzał wyraźnie, mówiąc o Uniwersytecie we Lwowie:

Znalazłem się tam zrazu jako uczeń profesora Banacha, potem jako docent Uniwersytetu im. Jana Kazimierza, stałem się jego młodszym kolegą. Oprócz profesora Banacha moim mistrzem był profesor Steinhaus.

W przemówieniu ([O80], s. 280) Orlicz mówił:

Banach razem ze swoimi uczniami (Mazur, Orlicz, Schauder) stworzył we Lwowie sławną szkołę, etc.

by 18 października 1983 roku przy otrzymywaniu doktoratu honoris causa cytować Steinhausa:

Mój mistrz i profesor – Hugo Steinhaus, w swej książeczce pt. *Kilka słów – Słownik racjonalny*, znotował bardzo mi bliską myśl: *Między duchem a materią pośredniczy matematyka*.

Dłuższy czas byłem przekonany, że promotorem Orlicza był albo Banach albo Steinhaus. Dopiero w 1990 roku pani Zofia, żona nieżyjącego już wówczas Władysława Orlicza, udostępniła mi wiele dokumentów związanych z mężem, a wśród nich dyplom doktorski na którym widnieje nazwisko Żylińskiego jako oficjalnego promotora. Wśród dokumentów Orlicza były też listy z których jednak można wnioskować, że opiekunem naukowym był Steinhaus (jeden list już cytowałem powyżej).

Jedyna wzmianka Orlicza o Żylińskim pojawia się w artykule o *Lwowskiej Szkole Matematycznej w okresie międzywojennym* [O81], gdzie autor ogranicza się na str. 223 do stwierdzenia:

Na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu istniały trzy samodzielne katedry matematyki, których kierownikami byli następujący profesorowie: Eustachy Żyliński, Hugo Steinhaus, Stefan Banach.

Nie ma więcej wzmianki o Żylińskim jako „mistrzu”. Powyższe fakty skłaniają do następującego wniosku: Żylińskiego uznać wypada za pierwszego, a Steinhaus za drugiego promotora. Odnotujemy jeszcze, że recenzje habilitacji Orlicza z 1934 roku pisali, co potwierdzają sprawdzone przez mnie dokumenty przechowywane w archiwum lwowskim, Banach, Steinhaus i Żyliński.

Nie wiem dlaczego formalnym promotorem Schaudera i Orlicza był Żyliński, a nie Steinhaus. Odnotujemy jednak, że w 1927 roku Steinhaus miał już wypromowanych dwóch doktorów: S. Banacha (1920) i A. Rajchmana (1921), a Żyliński miał tylko J. Schaudera (1924) i może to było powodem? A może powodem było coś zupełnie innego?

Podziękowania

Pragnę podziękować panu Januszowi Żylińskiemu z Łodzi, synowi Eustachego Żylińskiego, za informacje o swoim ojcu i jego rodzinie oraz za udostępnienie zdjęć rodzinnych, a także za wspólny spacer na grób ojca w dniu 19 lutego 2008 roku. Chciałbym też gorąco podziękować zięciowi Janusza Żylińskiego panu Marcinowi Pyda-Żylińskiemu za zeskanowanie zdjęć Eustachego Żylińskiego i przesłane mi ich w styczniu 2006 roku oraz w marcu 2008 roku. Ponadto należą się słowa podziękowania panu Andrzejowi Czesławowi Żakowi z Centralnego Archiwum Wojskowego w Rembertowie za przesłanie 6 marca 2006 roku kopii karty ewidencyjnej, dyplomu ukończenia Wojennej Szkoły Radiotechnicznej i listu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 5 sierpnia 1919 roku do Ministerstwa Spraw Wojskowych w Warszawie z prośbą o zwolnienie Żylińskiego z czynnej służby wojskowej. Panu Jarosławowi Prytule z Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie dziękuję za podarowanie kserokopii życiorysu, pisanego własnoręcznie przez Żylińskiego

po ukraińsku z 2 lutego 1945 roku oraz za przetłumaczenie tego tekstu na język polski. Panu Krzysztofowi Tatarkiewiczowi dziękuję za artykuł [T08] oraz za uwagi do pierwszej wersji tej pracy, a koledze Witoldowi Wnukowi za uważne przeczytanie kolejnej wersji pracy i ulepszenie w niej języka polskiego.

Większość skanowanych zdjęć i dokumentów pochodzi z prywatnych zbiorów pana Janusza Żylińskiego, a zdjęcie I Zjazdu Matematycznego pochodzi ze zbiorów Archiwum IMPAN w Sopocie.

4a. Spis prac naukowych Eustachego Żylińskiego²²

- [Z1] *Основы теории упорядоченных рациональных чисел [*Podstawy teorii uporządkowanych liczb wymiernych*], Uniw. Kijowski 1911.
- [Z2] **Najnowsze prądy w teorii idealów*, praca konkursowa nagrodzona srebrnym medalem Wydz. Fiz.-Mat. Cesarskiego Uniw. Św. Włodzimierza w Kijowie, Kijów 1911 [decyzja z 25 I 1912] (po rosyjsku).
- [Z3] *Zur Theorie der auserwesentlichen Diskriminantenteiler algebraischer Körper*, Math. Ann. 73 (1913), 273–274.
- [Z4] Об областей p -адичных рациональных чисел [*O ciele liczb p -adycznych*], Protokóły Fiz.-Mat. Towarzystwa przy Uniw. Św. Włodzimierza w Kijowie, Kijów 1913, 49–57; pisane też: Uniwersitetskija Izwestia 54 (1914), No. 6. Dodatek: Oczet i protokoly fizyko-matematycznego obszczestwa pri Imperatorskom Uniwersytetie Sw. Wladimira za 1913 god, 49–57.
- [Z5] **Mnogościowe ujęcie zasad logiki*, obszerna praca napisana w okresie 1914–1918 i chyba nieopublikowana.
- [Z6] **Problemat teorii idealów*, obszerna praca napisana w okresie 1914–1918 i 6 stron opublikowane w 1932.
- [Z7] **O zasadach logiki i matematyki*, Sprawozdania Pol. Tow. Nauk. w Kijowie, Kijów 1918, 31–32.
- [Z8] *Pewne twierdzenie o nieprzywiedlności wyznaczników – Un théorème sur l'irréductibilité de déterminants*, Bull. International Acad. Polon. Sci. Letters, Classe Sci. Math. Natur., Sér. A.: Sci. Math. 1921, No. 1–10A, 101–104 (Cracovie 1922).
- [Z9] *O izomorfizmie algebr linjowych*, manuskrypt z III 1922 w Archiwum Lwowskim, 6 stron [Żyliński pisał: Rozprawy Pol. Tow. Mat., w druku^{*23}].
- [Z10] *O systemach równań linjowych*, manuskrypt z IV 1922 w Archiwum Lwowskim, 3 strony [Żyliński pisał: Wiadom. Mat., w druku^{*24}].
- [Z11] *Kopernik jako matematyk*, w: *Mikołaj Kopernik*, Księga zbiorowa wydana przez Lwowski Komitet Obchodu 450 rocznicy urodzin M. Kopernika, Książnica Polska, Lwów-Warszawa 1924, 31–35.

²² Gwiazdka * oznacza, że nie widziałem tej pracy, ale wiem o jej istnieniu z innych źródeł.

²³ Ukazał się tylko jeden tom Rozpraw PTM w 1921 roku, ale nie ma tam artykułu Żylińskiego. Czasopismo zaczęło się następnie ukazywać jako Roczniki PTM, tzn. Annales de la Société Polonaise Math., ale tam w tomach 1–3 z lat 1922–1924 też nie ma pracy Żylińskiego.

²⁴ Nie ma żadnej pracy Żylińskiego w tomach 24–30 z lat 1920–1928.

- [Z12] *O dzielnikach normalnych grup – Sur les diviseurs normaux des groupes*, Bull. International Acad. Polon. Sci. Letters, Classe Sci. Math. Natur., Sér. A.: Sci. Math. 1924, No. 7–8A, 259–261.
- [Z13] *O pewnym twierdzeniu z teorii permutacji – Sur un théorème de la théorie des permutations*, Bull. International Acad. Polon. Sci. Letters, Classe Sci. Math. Natur., Sér. A.: Sci. Math. 1924, No. 7–8A, 263–266; manuskrypt po polsku z III 1922 w Archiwum Lwowskim, 4 strony.
- [Z14] *Some remarks concerning the theory of deduction*, Fund. Math. 7 (1925), 203–209.
- [Z15] *O przedstawialności funkcji prawdziwościowych jednych przez drugie*, Przegląd Filozoficzny 30 (1927), z. IV, 290.
- [Z16] *Z zagadnień matematyki. II. O podstawach matematyki*, Kosmos Ser. B 53 (1928), zeszyt 1, 42–53.
- [Z17] *O liczbach Fibonacciego w statystyce biologicznej*, Kosmos Ser. B 53 (1928), 511–516.
- [Z18] *O pewnym kryterium wyznacznikowym na możliwość związków chemicznych*, Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Wydział III Mat.-Przyrodniczy, T. IV (1929), 359–362.
- [Z19] *O pewnym elementarnym twierdzeniu o macierzach – Über einen elementaren Matrixensatz*, Sprawozdania z Posiedzeń Tow. Naukowego Warszawskiego, Wydz. III Nauk Mat. i Przyrodniczych [C. Rend. d. l. Soc. de Sc. Varsovie] 22 (1929), Zeszyt 1–3, 4–6 (streszczenie po polsku i artykuł po niemiecku).
- [Z20] *O pewnym twierdzeniu z teorii liczb algebraicznych – Über einen Satz der Theorie der algebraischen Zahlen*, Bull. International Acad. Polon. Sci. Letters, Classe Sci. Math. Natur., Sér. A.: Sci. Math. 1929, No. 2A, 89–91.
- [Z21] *Numbers of Fibonacci in biological statistics*, Atti del Congresso Intern. del Matematici (Bologna, 3–10 Sept. 1928), Bologna 1930, T. 6, 153–156.
- [Z22] *Przyczynek do podstaw teorii ideałów – Zur Begründung der Idealtheorie*, Sprawozdania z Posiedzeń Tow. Naukowego Warszawskiego, Wydz. III Nauk Mat. i Przyrodniczych [C. Rend. d. l. Soc. de Sc. Varsovie] 24 (1931), Zeszyt 2–6, 87–92 [Warszawa 1932] (streszczenie po polsku i artykuł po niemiecku).
- [Z23] *Uwaga o funkcjach o wahanii ograniczonym – Une remarque sur les fonctions à variation bornée*, Bull. International Acad. Polon. Sci. Letters, Classe Sci. Math. Natur., Sér. A.: Sci. Math. 1933, No. 9, 294.
- [Z24] *Dwie uwagi o sieciach – Deux remarques sur les réseaux*, Bull. International Acad. Polon. Sci. Letters, Classe Sci. Math. Natur., Sér. A.: Sci. Math. 1933, No. 9, 295–297.
- [Z25] *O pewnych przestrzeniach linjowych – Sur quelques espaces linéaires*, Bull. International Acad. Polon. Sci. Letters, Classe Sci. Math. Natur., Sér. A.: Sci. Math. 1934, No. 5–7A, 208–211.
- [Z26] *O układach d'Alembert'a*, Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Wydział III Mat.-Przyrodniczy, T. VI (1935), No. 6, 105–114.
- [Z27] *Formalizm Hilberta. Część I: Formalizm H_1* , Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Wydział III Mat.-Przyrodniczy, T. VII (1933), zeszyt 4, 243–318.

[Z28] *Sur la méthode des multiplicateurs de Lagrange*, w: Сборник посвящённый памяти академика Димитрия Александровича Граве. Редакция О. Ю. Шмидт, Б. Н. Делоне, Н. Г. Чеботарёв, Государственное Издательство Техническо-теоретической Литературы, Москва–Ленинград 1940, 68–71.

Żyliński napisał też artykuł do gazety:

[Zg1] *Lwowski naukowy kolektyw matematyków*, Czerwony Sztandar 1945, nr 3.

4b. Spis podręczników Eustachego Żylińskiego

[Zk1] (wspólny z S. Ruziewiczem), *Algebra: podręcznik dla klas wyższych szkół średnich. Cz. 1*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1926, 196 s.

[Zk2] (wspólny z S. Ruziewiczem), *Algebra: podręcznik dla klas wyższych szkół średnich. Cz. 2*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów-Warszawa-Kraków 1926, 140 s.

[Zk3] (wspólny z S. Ruziewiczem), *Wstęp do matematyki, I. Elementy algebry wyższej i teorii liczb*, Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów-Warszawa-Kraków 1927, 269 s.

[Zk4] (wspólny z S. Ruziewiczem), *Algebra: podręcznik dla klas wyższych szkół średnich, Cz. 3*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1928, 142 s.

[Zk5] *Wstęp do arytmetyki teoretycznej* (według wykładów E. Żylińskiego, opracował Marceł Stark), Skrypt autoryzowany, Koło Mat.-Fiz. Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza, Lwów 1932, 38 s.

[Zk6] *Geometria Analityczna*, Komitet Wydawniczy Podręczników Akademickich przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 1938, xi+386 s.

5. Odczyty Żylińskiego w okresie 1923–1937

Żyliński wygłosił następujące odczyty, bądź na Posiedzeniach Polskiego Towarzystwa Matematycznego, Oddział we Lwowie (odnotowane w rocznikach PTM), bądź na Kongresach PTM z wydrukowanym streszczeniem, bądź na posiedzeniach naukowych Towarzystwa Naukowego we Lwowie (wymieńmy je chronologicznie):

[Zo1] *Sprawozdanie z literatury* (10 XI 1923 i 20 XI 1923), Dodatek do Rocznika PTM 3 (1927), 2.

[Zo2] *O mnożeniu typów grup* (14 XII 1923), Dodatek do Rocznika PTM 3 (1927), 2.

[Zo3] *De l'isomorphisme des algèbres linéaires* (15 VI 1926), Ann. Soc. Polon. Math. 6 (1927), 124 (Kraków 1928).

[Zo4] *Sur une certaine propriété des discriminants dans la théorie générale des champs* (15 VI 1926), Ann. Soc. Polon. Math. 6 (1927), 124 (Kraków 1928).

[Zo5] *Sur une question de probabilité* (15 VI 1926), Ann. Soc. Polon. Math. 6 (1927), 124 (Kraków 1928).

- [Zo6] *Critère relatif à l'appartenance des nombres aux champs algébriques* (20 V 1927), Ann. Soc. Polon. Math. 6 (1927), 125 (Kraków 1928).
- [Zo7] *O postępkach i zagadnieniach aksjomatyki algebry*, w: Księga Pamiątkowa Pierwszego Polskiego Zjazdu Matematyków (Lwów, 7–10 IX 1927), Fundusz Kultury Narodowej, Kraków 1929, 145.
- [Zo8] *O pewnym twierdzeniu algebraicznej teorii liczb*, w: Księga Pamiątkowa Pierwszego Polskiego Zjazdu Matematyków (Lwów, 7–10 IX 1927), Fundusz Kultury Narodowej, Kraków 1929, 145.
- [Zo9] *O podstawach matematyki*, wykład powszechny wygłoszony 21 II 1928 r., w: Almanach Lwowski „Ateneum”, pod redakcją Marty Kubiszynówniej, Nakł. Tow. Wyd. „Ateneum”, Lwów 1 (1928), 83.
- [Zo10] *O pewnym kryterium wyznacznikowym na możliwość wniosków chemicznych*, Posiedzenie Wydziału Mat.-Przyrodniczego z 23 IV 1928, w: Almanach Lwowski „Ateneum”, pod redakcją Marty Kubiszynówniej, Nakł. Tow. Wyd. „Ateneum”, Lwów 2 (1929), 127.
- [Zo11] *Teoria rozmaitości linjowych*, Posiedzenie Wydziału Mat.-Przyrodniczego z 23 IV 1928, w: Almanach Lwowski „Ateneum”, pod redakcją Marty Kubiszynówniej, Nakł. Tow. Wyd. „Ateneum”, Lwów 2 (1929), 127.
- [Zo12] *Über den Beweis des “Law of Nullities” von Sylvester*, Ann. Soc. Polon. Math. 9 (1930), 177 (Kraków 1931).
- [Zo13] *Bemerkung zur Theorie der regulären Netze*, Ann. Soc. Polon. Math. 9 (1930), 177 (Kraków 1931).
- [Zo14] *Zur Theorie der algebraischen Zahlen* (15 XI 1930), Ann. Soc. Polon. Math. 9 (1930), 204–205 (Kraków 1931).
- [Zo15] *Über Systeme linearer Differentialgleichungen* (12 IV 1931), Ann. Soc. Polon. Math. 10 (1931), 125 (Kraków 1932).
- [Zo16] *Über die inversen Funktionen* (18 VI 1932), Ann. Soc. Polon. Math. 12 (1933), 115 (Kraków 1934).
- [Zo17] *Über die Lagrange'sche Multiplikatorenmethode* (19 V 1934), Ann. Soc. Polon. Math. 13 (1934), 143 (Kraków 1935).
- [Zo18] *Quelques remarques sur la théorie des nombres* (24 IV 1937), Ann. Soc. Polon. Math. 16 (1937), 196 i 224.

6. Informacje o E. Żylińskim i recenzje jego książek

- [B38] K. Borsuk, Recenzja książki E. Żyliński, „*Geometria Analityczna*”, Komitet Wydawniczy Podręczników Akademickich przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 1938, xi+386 s., Ann. Soc. Polonaise Math. 17 (1938), 262–263 (po francusku).
- [Dr07] J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza w Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2007.
- [Du07] R. Duda, *Lwowska Szkoła Matematyczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2007, 256 s.
- [LM05] L. Maligranda, *List Lecha Maligrandy do Pana Janusza Żylińskiego*, Luleå 27 XI 2005, 9 s.

- [Me24] *Memoriał profesorów: E. Żylińskiego, H. Steinhaus, St. Ruziewicz i S. Banacha w sprawie studjum matematycznego na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie* adresowany do Departamentu Nauki i Szkół Wyższych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Lwów, 14 kwietnia 1924 r., Archiwum IMPAN w Sopocie, 5 s.
- [P92] Z. Popławski, *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945*, Wrocław 1992.
- [S94] K. Szałajko, *Wspomnienia lwowskie*, *Wiadom. Mat.* 30 (1994), 251–263.
- [R25] Recenzja książki *S. Ruziewicz i E. Żyliński*, „*Algebra: podręcznik dla klas wyższych szkół średnich. Cz. 1*”, *Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1926, 196 str.*, *Wiadomości Literackie* 44 (1925), 6.
- [T08] K. Tatkiewicz, *Kazimiera z Ramlów i Eustachy Żyliński*, Warszawa, maj 2008, maszynopis, 20 stron; 12 grudnia 2008 r. otrzymałem maszynopis liczący 30 stron zatytułowany *Kazimiera i Eustachy Żylińscy*, a 15 stycznia 2009 r. oprawiony maszynopis *Kazimiera z Ramlów i Eustachy Żyliński. Materiały zredagowane i spisane przez Krzysztofa Tatkiewicza oraz uzupełnione m.in. przez informacje dostarczone przez Elżbietę Olbrycht, Lecha Maligrandę oraz rodzinę Eustachego Żylińskiego* (na prawach rękopisu), Warszawa, grudzień 2008, 38 s.
- [W86] A. Wachułka, *Żyliński Eustachy (1890–1954)*, Materiały dotyczące Słownika Biograficznego Matematyków Polskich, Instytut Matematyczny PAN, Preprint C-4, Warszawa 1986, 123–124.
- [W03] ———, *Żyliński Eustachy (1890–1954)*, w: *Słownik Biograficzny Matematyków Polskich*, Red. S. Domaradzki, Z. Pawlikowska-Brożek, D. Węglowska, Tarnobrzeg 2003, 278 s.
- [W27] S. Warhaftman, Recenzja książki *S. Ruziewicz i E. Żyliński*, „*Wstęp do matematyki, I. Elementy algebry wyższej i teorii liczb*”, *Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Lwów-Warszawa-Kraków 1927, 269 str.*, *Mathesis Polska* 2 (1927), nr 1–2, 21–22.
- [ZE55] Eustachy Żyliński – informacja o śmierci, *Wiadom. Mat.* 1 (1955–1956), 281.
- [ZJ06] J. Żyliński, *List Janusza Żylińskiego do Lecha Maligrandy dotyczący ojca Eustachego Żylińskiego*, Łódź 27 I 2006, 1 s.

7. Cytowane książki i artykuły innych autorów

- [ABK97] A. Alexiewicz, F. Barański i J. Koroński, *Koło matematyczno-fizyczne studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie* (w tomie: *X Szkoła Historii Matematyki*, Uniwersytet Opolski, Zeszyty Naukowe, Matematyka 30, Opole 1997), 9–42.
- [C33] L. Carlitz, *On abelian fields*, *Trans. Amer. Math. Soc.* 35 (1933), 122–136.
- [C52] ———, *A note on common index divisors*, *Proc. Amer. Math. Soc.* 3 (1952), No. 5, 688–692.
- [D68] *В. А. Добровольский, Дмитрий Александрович Граве (1863–1939), Изд. „Наука”, Москва 1968.

- [E07] H.-D. Ebbinghaus, *Ernst Zermelo. An Approach to His Life and Work*, Springer, Berlin-Heidelberg-New York 2007.
- [E30] H. T. Engestrom, *On the common index divisors of an algebraic field*, Trans. Amer. Math. Soc. 32 (1930), No. 2, 223–237.
- [F06] *Fibonacci Number – from Wolfram MathWorld*, Dec. 2006, <http://mathworld.wolfram.com/FibonacciNumber.html>
- [GD03] A. Granas and J. Dugundji, *Fixed Point Theory*, Springer Monographs in Mathematics, Springer-Verlag, New York 2003, xvi+690 s.
- [HS65] E. Hewitt and K. Stromberg, *Real and Abstract Analysis*, Springer-Verlag, New York 1965.
- [H47] E. Hille, *Jacob David Tamarkin – His life and work*, Bull. Amer. Math. Soc. 53 (1947), No. 5, 440–457.
- [I38] История отечественной математики в четырёх томах, том 2: 1801–1917. Москва 1938.
- [IPT69] Yu. L. Ivas'kiv, D. A. Pospelov and Zh. Toshich, *Representations in many-valued logics*, Cybernetics and Systems Analysis 5 (1969), No. 2, 163–177.
- [JM07] E. Jakimowicz i A. Miranowicz, *Stefan Banach. Niezwykłe życie i genialna matematyka*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego i Wyd. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Gdańsk–Poznań 2007.
- [Ja06] Z. J. Jakubowski, *O sześćdziesięcioleciu łódzkiego ośrodka matematycznego*, w: XIX Ogólnopolska Szkoła Historii Matematyki *Wokół Bernoullich*, Zamość, 6–10 czerwca 2005, Politechnika Lubelska (pod redakcją W. Więśława), Lublin 2006, 155–177.
- [J68] А. П. Юшкевич, История математики в России до 1917 года, Изд. „Наука”, Москва 1968.
- [K97] M. Kac, *Zagadki losu*, Polska Fundacja Rozpowszechniania Nauki, Warszawa 1997; tłumaczenie z angielskiego na polski K. i H. Lipszycowie oryginału: M. Kac, *Enigmas of Chance: An Autobiography*, Harper and Row, New York 1985.
- [Ka92] R. Kałuża, *Stefan Banach*, Wydawnictwo GZ, Warszawa 1992, 167 s.; ang. tłum. R. Kałuża, *The life of Stefan Banach, Through a reporter's eyes*, Birkhäuser, Boston 1996, 147 s.
- [K73] K. Kuratowski, *Pół wieku matematyki polskiej 1920–1970. Wspomnienia i refleksje*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973; ang. tłumaczenie *A half century of Polish mathematics. Remembrances and reflections*, PWN and Pergamon Press, Warszawa 1980.
- [K81] ———, *Notatki do Autobiografii*, Czytelnik, Warszawa 1981.
- [LM07] L. Maligranda, *Stefan Kaczmarz (1895–1939)*, *Antiquitates Math.* 1 (2007), 15–61.
- [M68] J. Meder, *List Józefa Medera do Władysława Orlicza*, Szczecin 28 II 1968, 2 s.
- [N04] W. Narkiewicz, *Elementary and Analytic Theory of Algebraic Numbers*, Third Edition, Springer, Berlin-Heidelberg 2004.

- [O65] W. Orlicz, *Referat o działalności naukowej prof. H. Steinhausa wygłoszony przy nadaniu doktoratu honorowego przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, *Wiadom. Mat.* 8 (1965), 115–118.
- [O69] ———, *O pracach teoretycznych H. Steinhausa z zakresu matematyki*, *Wiadom. Mat.* 11 (1969), 77–80.
- [O80] ———, *Przemówienie wygłoszone przy nadaniu doktoratu honorowego Politechniki Poznańskiej*, *Wiadom. Mat.* 22 (1980), 279–284.
- [O81] ———, *Lwowska Szkoła Matematyczna w okresie międzywojennym*, *Wiadom. Mat.* 23 (1981), 222–231.
- [Pa04] B. Pabich, *Edward Stamm*, w: *Matematyka Abelowa – w dwóchsetlecie urodzin Nielsa Henrika Abela (1802–1829)*, XVII Ogólnopolska Szkoła Historii Matematyki, Nowy Sącz, 9–13 czerwca 2003, pod red. Witolda Więśława, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Nowy Sącz 2004, 157–170.
- [PB95] Z. Pawlikowska-Brożek, *Matematyka w szkołach wyższych Lwowa i Warszawy 1851–1939*, w: *Matematyka polska w stuleciu 1851–1950*, materiały z IX Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki – Międzyzdroje 5–9 czerwca 1995, pod redakcją Stanisława Fudalego, Materiały i Konferencje 16, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1995 [1997], 51–60.
- [Pe33] *C. Peirce, *A Boolean Algebra with One Constant*, paper from 1880, published in: *Collected Papers of Charles Sanders Peirce* edited by C. Hartshorne and P. Weiss, Vol. 4, Harvard University Press 1931–35 1933, 12–20, 264–265.
- [Po41] E. L. Post, *The Two-Valued Iterative Systems of Mathematical Logic*, *Annals of Mathematics Studies*, no. 5, Princeton University Press, Princeton 1941, viii+122 s.
- [Q81] W. V. Quine, *Mathematical Logic*, Revised Edition, Harvard Univ. Press 1981.
- [R71] H. Rasiowa, *Wstęp do matematyki współczesnej*, PWN, Warszawa 1971.
- [Ro78] I. G. Rosenberg, *On generating large classes of Sheffer functions*, *Aequationes Math.* 17 (1978), No. 1, 164–181.
- [RZ91] J. Róziewicz i L. Zasztowt, *Polskie Kolegium Uniwersyteckie w Kijowie (1917–1919)*, *Rozprawy z Dziejów Oświaty* 34 (1991), 93–123.
- [Sc00] M. Scanlan, *The known and unknown H. M. Sheffer*, *Transactions of the Charles S. Peirce Society* 36 (2000), No. 2, 193–224.
- [S65] T. Scharle, *Axiomatization of propositional calculus with Sheffer functions*, *Notre Dame J. Formal Logic* 6 (1965), No. 3, 209–217.
- [Sc93] A. Schinzel, *Historia teorii liczb w Polsce w latach 1851–1950*, *Wiadom. Mat.* 30 (1993), 23–50.
- [SS90] G. F. Schumm and S. Shapiro, *Expressive completeness and decidability*, *Notre Dame J. Formal Logic* 31 (1990), No. 3, 576–217.
- [Sh13] H. M. Sheffer, *A set of five independent postulates for Boolean algebras, with application to logical constants*, *Trans. Amer. Math. Soc.* 14 (1913), 481–488.

- [Sp27] *Sprawozdanie z działalności Oddziału Lwowskiego Polskiego Towarzystwa Matematycznego za czas od 18 X 1923–31 XI 1925*, Dodatek do Rocznika PTM 3 (1927), 1–7.
- [St11] E. Stamm, *Beitrag zur Algebra der Logik*, Monatsh. Math. Phys. 22 (1911), 137–149.
- [S51] M. Stark, *Geometria analityczna: ze szczególnym uwzględnieniem podręcznika Eustachego Żylińskiego*, Monografie Matematyczne XXVI, Polskie Tow. Matematyczne, Warszawa-Wrocław 1951, viii+629 s.
- [St38] H. Steinhaus, *Kalejdoskop matematyczny*, Książnica–Atlas, Lwów–Warszawa 1938, strona 133; PZWS, Warszawa 1954.
- [St60] ———, *Mathematical Snapshots*, Oxford Univ. Press, New York 1960.
- [St92] ———, *Wspomnienia i zapiski*, Aneks, London 1992.
- [S55] А. А. Сукалло, К вопросу определения индекса поля алгебраических чисел, Учёные записки ун-та Ростов н./Доном 32 (1955), № 4, 37–42.
- [S52] J. D. Swift, *Algebraic properties of N -valued propositional calculi*, Amer. Math. Monthly 59 (1952), No. 9, 612–621.
- [S93] K. Szałajko, *Wspomnienia o Stefanie Banachu na tle Lwowa i Lwowskiej Szkoły Matematycznej*, Opuscula Math. 13 (1993), 45–54.
- [Sz28] D. Szymkiewicz, *Stosunki liczbowe w budowie roślin*, Kosmos, Ser. B. Przegląd Zagadnień Naukowych 53 (1928), zeszyt 2, 128–142.
- [T03] K. Tatariewicz, *Tajny komplet matematyczny Uniwersytetu Warszawskiego (1942–1944)*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2003, 28 s.
- [To55] L. Tornheim, *Minimal basis and inessential discriminant divisors for a cubic field*, Pacific J. Math. 5 (1955), No. 4, 623–631.
- [Tr37] *III Kongres Matematyków Polskich*, Ann. Soc. Polon. Math. 16 (1937), 182–212 (Kraków 1938).
- [U69] S. Ulam, *Wspomnienia z Kawiarni Szkockiej*, Wiadom. Mat. 12 (1969), 49–58.
- [Ur98] В. М. Урбанский, Дмитрий Граве и время, Изд. „Наукова думка”, Киев 1998.
- [Ur02] ———, Михаил Филипович Кравчук, Изд. „Наука”, Москва 2002.
- [W74] A. Wachułka, *O matematyce Mikołaja Kopernika*, Matematyka 27 (1974), Nr 1, 43–46.
- [W82] ———, *Życie i działalność naukowa Stanisława Ruziewicza (1889–1941)*, Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 27 (1982), nr 3/4, 683–689.
- [W35] D. L. Webb, *Generation of any N -valued logic by one binary operation*, Proc. Nat. Acad. Sci. U.S.A. 21 (1935), 252–254.
- [W36] ———, *Algebra n -wartościowej logiki – The algebra of N -valued logic*, Sprawozdania z Posiedzeń Tow. Naukowego Warszawskiego, Wydz. III Nauk Mat.-Fiz. [C. Rend. d. l. Soc. de Sc. Varsovie] 29 (1936), 153–168.
- [W04] W. Wiesław, *Listy Wacława Sierpińskiego do Stanisława Ruziewicza*, Wiadom. Mat. 40 (2004), 139–167.

- [W98] Z. Wiśniewski, *Wojska łączności w latach 1914–1920, Część II*, Oficyna Wydawnicza Ajaks, Pruszków 1998.
- [Wo04] J. Woleński, *Polish logic*, Log. J. IGPL 12 (2004), no. 5, 399–428.
- [Wn] *Wspomnienie o Juliuszu Schauderze*, maszynopis 8 stronicowy, Archiwum PAN w Poznaniu, autor i data nieznane, sygn. P. III–91.

Eustachy Żyliński (1889–1954)

Summary

Eustachy Żyliński was a Polish mathematician, working in number theory, algebra, logic and foundations of mathematics. He has written over 20 scientific papers and 6 text-books. In the period 1919–1939 he was working at the University of Jan Kazimierz in Lwów and was a member of the so-called Lwów School of Mathematics. After the war, in the period 1946–1951, he was working at the Silesian University of Technology in Gliwice.

Lech Maligranda
Department of Mathematics
Luleå University of Technology
SE-971 87 Luleå, Szwecja
lech@sm.luth.se